

#بی-تفاوت-نباشیم

فرهنگ مختصر

امر به معروف
ونهی از منکر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فرهنگ مختصر

امر به معروف
و نهی از منکر

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ مختصر امر به معروف و نهی از منکر/مولفان
گروه مولفان / مشخصات نشر: تهران: مهرسا: مهرماه نو، ۱۳۹۸. / مشخصات
ظاهری: ۹۶ ص. / شابک: ۷-۵۰-۹۸۹۰-۶۰۰-۹۷۸ / وضعیت فهرست نویسی:
فیای مختصر. / یادداشت: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است. / شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۳۸۶۰۵

فرهنگ مختصر

امر به معروف و نهی از منکر

ناشر	مهرسا
مؤلفان	گروه مولفان
ویراستار	نام ویراستار
نوبت چاپ	اول، تابستان ۱۳۹۸
تیراژ	۵۰۰۰ نسخه
شابک	۷-۵۰-۹۸۹۰-۶۰۰-۹۷۸
قیمت:	۸۰۰۰ تومان
طراحی و چاپ	انتشارات مهرسا

◀ مرکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین،

کوچه مینا، پلاک ۳۴، طبقه اول

◀ تلفن واحد فروش: ۰۲۱-۶۶۴۸۱۹۸۹

◀ تلفن واحد تولید: ۰۲۱-۶۶۴۸۲۸۱۳

◀ www.mehrsa.org

فهرست

- ۵ کتاب اول: آیاتی از قرآن کریم
- ۱۲ کتاب دوم: چهل حدیث از معصومین
- ۳۶ کتاب سوم: امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه امام خمینی
- ۴۶ کتاب چهارم: امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه امام خامنه‌ای
- ۸۴ کتاب پنجم: قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر

مقدمه

«شامگاه روز پنج‌شنبه ۲۲ دسامبر ۱۹۸۸ در ایستگاه قطار شهری شیکاگو در حضور جمعی از مردم، زنی مورد تعرض قرار گرفت. گزارش کوتاهی از این حادثه بر اساس گفته‌های پلیس در روز جمعه در روزنامه‌های نیویورک تایمز به چاپ رسید. نکته قابل توجه در آن گزارش این بود که هیچ‌کس برای کمک به قربانی از جای خود حرکت نکرد. درحالی که این تجاوز در ساعات‌های پُرفرت‌وآمد روز انجام شد فریادهای زن بی‌پاسخ ماند. به‌طوری که کارآگاه «دیزی مارتین» بیان کرد: چندین نفر به آن صحنه می‌نگریستند و زن از آن‌ها کمک می‌خواست اما کسی به او پاسخی نداد...»

گزارش‌های واصله و گفته‌های مارتین و همکاران او شالوده یک اجماع کلی اخلاقی است: آدمی نمی‌تواند در کناری بایستد و ببیند زنی حتی زنی کاملاً ناشناس، در منظرعام مورد تجاوز قرار گیرد. یا باید در این مورد کاری انجام دهد یا برای انجام ندادنش دلیل قابل قبولی داشته باشد. به عبارت دیگر، ما احساس می‌کنیم به نوعی وظیفه داریم علاوه بر آن که خود باید به شایستگی رفتار کنیم، دیگران را نیز از ارتکاب کارهای ناشایست باز داریم. در زندگی روزمره ما نامی برای این وظیفه نداریم و هنوز به تدوین کلی مواردی که باید آن را به کار ببندیم و شرایطی که از انجام آن معافیم نپرداخته‌ایم... درست است که فلاسفه و حقوق‌دانان بحث‌هایی دارند که ما در چه مواردی وظیفه‌ای برای امداد و نجات داریم اما این بحث مهجورتر از آن است که به‌عنوان فرهنگ ما به تفصیل توصیف شود. من چیزی در این باره نشنیده بودم تا این که ضمن تحقیقات اسلامی خود از آن آگاه شدم. اسلام برعکس ما نام و تعالیمی ویژه و گسترده‌ای برای چنین وظیفه اخلاقی دارد. نام آن «امر به معروف و نهی از منکر» است.

جملات فوق از مقدمه کتاب «امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه اسلامی نوشته مایکل کوک» انتخاب شده است. مایکل کوک متولد انگلستان و مدرس دانشگاه پرینستون آمریکا پس از

مشاهدهٔ اتفاقی در مترو شیکاگو، تحقیقی راجع به فرهنگ بی تفاوت بودن انجام داد که نتیجه‌اش کتابی است که در سال‌های گذشته به فارسی نیز ترجمه شده است. او پس از دوازده سال تحقیق به این نتیجه می‌رسد فرهنگ جامع نگارش یافته‌ای در فرهنگ اسلامی وجود دارد که ورای مباحث حقوقی و چارچوب‌های قانونی می‌تواند مردم را به مثابه شهروند مسئول به انسانی زنده و پویا تبدیل کند. انسانی که در رهاورد مدرنیته و فردگرایی مفرط ناشی فرهنگ مدرن به جسدی بی تفاوت تبدیل شده است. پس از کتاب مایکل کوک مسئولیت اجتماعی شهروندان و بی تفاوت بودن آن‌ها در دستور کار دولت‌های غربی قرار گرفت و رسانه‌ها و فیلم‌سازان به‌عنوان «دستورکار فرهنگ‌ساز» به امر به معروف و نهی از منکر پرداختند. هرچند در رسانه‌های غربی نامی از امر به معروف و نهی از منکر نمی‌شنویم لکن این مفهوم جایگاه خود را در آموزش و نهادهای آموزشی از کودکان تا دانشگاه و در فیلم‌ها و سریال‌ها و انیمیشن‌ها به عنوان «مسئولیت اجتماعی» باز کرده است که نباید نسبت به پیرامون خود «بی تفاوت» بود.

***

کتابچهٔ حاضر مجموعهٔ مختصری از حکمت‌های مندرج در قرآن کریم، احادیث معصومین علیهم‌السلام و بیانات امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای (زید عزه)، بدون حاشیه‌ای از هیچ نویسنده‌ای است. هدف از این مجموعه آشنایی عموم مردم با مفاهیم پایه‌ای امر به معروف و نهی از منکر و گسترش فرهنگ خواندن متون اصیل است. در میان کتاب‌هایی که به زبان فارسی منتشر شده است مجموعه‌ای خالص برای اندیشه در این حوزه یافت نمی‌شود و تمامی کتاب‌ها در پی ارشاد خواننده با تبیین نویسنده‌اند. لکن کتاب حاضر سعی دارد مفاهیم کلیدی امر به معروف و نهی از منکر را به صورت خلاصه و در جهت ایجاد فضایی برای تفکر خواننده ایجاد کند.

#بی_تفاوت_نباشیم

نوم
فان
ع

کتابِ اوّل:

آیاتی از

قرآن کریم

وَاللَّهُ
عَلِيمٌ
غَفُورٌ

۱ امر به معروف، از اخلاق الهی

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبُغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿سورة نحل، آیه ۹۰﴾

همانا خداوند به دادگری و نیکوکاری و بخشش به خویشاوندان
فرمان می‌دهد و از کار زشت و ناپسند و ستم بازمی‌دارد. به
شما اندرز می‌دهد، باشد که پند گیرید.

۲ امر به معروف و نهی از منکر؛ از ویژگی‌های اصلی

پیامبر اسلام

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ
فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ

﴿سورة اعراف، آیه ۱۵۷﴾

آنان که پیروی کنند از آن رسول و پیغمبر امی که در تورات
و انجیلی که در دست آنهاست (نام و نشان و اوصاف) او را
نگاشته می‌یابند که آنها را امر به هر نیکویی و نهی از هر
زشتی می‌کند.

۳ وظایف مؤمنین بعد از تشکیل حکومت

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿سورة حج، آیه ۴۱﴾

آن کسانی که هرگاه در زمین به آنها قدرت بخشیدیم نماز را
برپای می‌دارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر
می‌کنند و پایان همه کارها از آن خداست.

۴ امر به معروف و نهی از منکر؛ معیار امت نیکو

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

﴿سوره آل عمران، آیه ۱۱۰﴾

شما بهترین امتی هستید که برای مردمان پدید آمده‌اند که به نیکی فرمان می‌دهید و از ناشایستی بازمی‌دارید و به خداوند ایمان دارید.

۵ حکمت و اندرز نیکو؛ توصیه خداوند در امر به معروف

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ

﴿سوره نحل، آیه ۱۲۵﴾

با حکمت و اندرز نیکو به راه پروردگارت دعوت کن.

۶ دوستی میان مؤمنین، مقدمه امر به معروف و نهی از منکر

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

﴿سوره توبه، آیه ۷۱﴾

و مردان و زنان باایمان، دوستان یکدیگرند، به کارهای پسندیده و می‌دارند و از کارهای ناپسند بازمی‌دارند، نماز را برپا می‌کنند و زکات می‌دهند، و از خدا و پیامبرش فرمان می‌برند. آنان‌اند که خدا به زودی مشمول رحمتشان قرار خواهد داد، که خدا توانا و حکیم است.

۷ همسویی گذشت و امر به معروف

﴿سورة اعراف، آیه ۱۹۹﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ

گذشت پیشه کن و به [کار] پسندیده فرمان ده.

۸ لزوم عامل بودن آمر به معروف

﴿سورة بقره، آیه ۴۴﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ

آیا مردم را به نیکی فرمان می دهید و خود را فراموش می کنید؟!

۹ لزوم صبر و استقامت در امر به معروف و نهی از منکر

﴿سورة لقمان، آیه ۱۷﴾ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ

(لقمان خطاب به فرزندش) ای پسرک من، نماز را برپا دار و به کار پسندیده وادار و از کار ناپسند بازدار و شکیبا باش بر آسیبی که بر تو وارد آمده است.

۱۰ لزوم وجود گروهی منسجم از مؤمنین برای امر به

معروف و نهی از منکر

﴿سورة آل عمران، آیه ۱۰۴﴾ وَ لَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

و باید از میان شما گروهی باشند دعوت گر به خیر که به نیکی فرمان دهند و از ناشایستی (بدی) بازدارند و اینان رستگاران اند.

۱۱ بدترین عمل؛ نهی نکردن از منکر

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

﴿سوره مائده، آیه ۷۹﴾

آنان از اعمال زشتی که انجام می‌دادند، یکدیگر را نهی از منکر نمی‌کردند. چه بد کاری انجام می‌دادند.

۱۲ نجات ناهیان از منکر، در هنگام عذاب الهی

فَلَمَّا تَسُوا مَا دُكِّرُوا بِهِ أَتَجَنَّبُوا الَّذِينَ يَهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَ أَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

﴿سوره اعراف، آیه ۱۶۵﴾

و چون اندرزی را که به ایشان داده بودند از یاد بردند، کسانی را که ناهیان از منکر بودند نجات دادیم و ستمکاران را بر اثر فسق‌شان به عذابی شدید گرفتار کردیم.

۱۳ نجات ناهیان از فساد، هنگام عذاب الهی

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَهْتَدُونَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَتَجَنَّبُوا مِنْهُمْ وَ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَ كَانُوا مُجْرِمِينَ

﴿سوره هود، آیه ۱۱۶﴾

چرا در قرون و اقوام قبل از شما، دانشمندان صاحب قدرتی نبودند که از فساد در زمین جلوگیری کنند؟ مگر اندکی که نجات‌شان دادیم و آنان که ستم می‌کردند از تنعم و کامجویی پیروی کردند و گناهکار بودند.

عَمَّا أَفْعُوا
مَوَالِي

کتاب دؤم:

چهل حدیث از

معصومین (علیهم السلام)

بخش اول: جایگاه امر به معروف و نهی از منکر

۱ امر به معروف و نهی از منکر؛ هدف دین

قال امیرالمؤمنین علی (ع): غَايَةُ الدِّينِ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ إِقَامَةُ الْحُدُودِ.^۱

هدف دین، ظ امر به معروف و نهی از منکر و اقامه حدود است.

۲ امر به معروف و نهی از منکر؛ عامل استواری دین

قال امیرالمؤمنین علی (ع): قوام الشريعة الأمر بالمعروف و النهی عَنِ الْمُنْكَرِ وَ إِقَامَةُ الْحُدُودِ.^۲

استواری دین به امر به معروف و نهی از منکر و برپاداشتن حدود الهی است.

۳ امر به معروف و نهی از منکر؛ زیرساخت اجتماع سالم

وَ عَنْهُمْ عَنِ ابْنِ خَالِدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ بِشْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ أَبِي عِصْمَةَ قَاضِي مَرْوَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يَتَّبِعُ (ع) فِيهِمْ قَوْمٌ مُرَاءُونَ إِلَى أَنْ قَالَ وَ لَوْ أَضْرَبْتَ الصَّلَاةَ بِسَائِرِ مَا يَعْمَلُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَبْدَانِهِمْ لَرَفَضُوهَا كَمَا رَفَضُوا أَسْمَى الْفَرَائِضِ وَ أَشْرَفَهَا إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ هُنَالِكَ يَتِمُّ غَضَبُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهِمْ فَيَعْمَهُمْ بِعِقَابِهِ فَيَهْلِكُ الْأَبْرَارُ فِي دَارِ الْأَشْرَارِ

۱. غرالحکم، ۳۷۳، ۶۳۷۳

۲. غرالحکم، ۱۸۱۷، ۶۸۱۷

وَ الصَّغَارُ فِي دَارِ الْكِبَارِ إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ
 سَبِيلُ الْأَنْبِيَاءِ وَ مِنْهَاجُ الصُّلَحَاءِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ
 وَ تَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ وَ تَحِلُّ الْمُنْكَاسِبُ وَ تُرَدُّ الْمُنْظَالُمُ وَ تُعْمَرُ الْأَرْضُ وَ
 يُنْتَصَفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَ يَسْتَقِيمُ الْأَمْرُ.^۳

امام صادق (ع) فرمودند: در آخرالزمان گروهی وجود دارند که دیگران از آن‌ها پیروی می‌کنند؛ گروهی ریاکار که زهد می‌ورزند و عبادت می‌کنند، آن‌ها در زمرة نوظهوران و ابلهان‌اند، امر به معروفی و نهی از منکری را واجب می‌دانند که از ضرر و زیان ایمن باشند، برای خودشان آسانی، عذر و بهانه طلب می‌کنند، از لغزش‌های علما و بدی عملشان پیروی می‌کنند. به نماز و روزه و چیزهایی که به جان و مالشان ضرر نمی‌زند روی می‌آورند و اگر نماز به همراه کارهای دیگری که انجام می‌دهند به اموال و بدن‌هایشان ضرر بزند، رهايش می‌کنند همان‌طور که بالاترین واجبات و شریف‌ترین‌شان را رها کردند؛ (امر به معروف و نهی از منکر واجب بزرگی است که واجبات دیگر به وسیله آن برپا می‌شود). در آن هنگام خشم خدای عزوجل بر آنان به نهایت می‌رسد؛ کیفرش را شامل همه افراد می‌کند؛ پس نیکان در خانهٔ بدکاران و کودکان در خانهٔ بزرگسالان هلاک می‌شوند. امر به معروف و نهی از منکر راه پیامبران و روش صالحان است. واجب بزرگی است که به وسیله آن واجبات دیگر برپا می‌شود و راه‌های دین و دنیا امنیت پیدا می‌کند و کسب مال حلال می‌شود و حقوق مردم به آن‌ها برگردانده می‌شود و زمین آباد می‌شود و از دشمنان انتقام گرفته می‌شود و امر دین و دنیا استوار می‌شود.

۳. وسائل الشیعة، ج ۱۶، ۱۱۹، ح ۲۱۱۳۲؛ الکافی، ج ۵، ص ۵۵، ح ۱

۴ ارزش امر به معروف و نهی از منکر نزد خداوند

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ يَأْتِيهِ عَنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) قَالَ فِي وَصِيَّتِهِ لَوْلَدِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ: يَا بَنِيَّ أَقْبِلْ مِنَ الْحُكَمَاءِ مَوَاعِظَهُمْ وَتَدَبَّرْ أَحْكَامَهُمْ وَكُنْ آخِذَ النَّاسِ بِمَا تَأْمُرُ بِهِ وَكَفِّ النَّاسِ عَمَّا تَنْهَى عَنْهُ وَ أَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ تَكُنْ مِنْ أَهْلِهِ فَإِنَّ اسْتِثْمَامَ الْأُمُورِ عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ؛

امیرالمؤمنین(ع) در ضمن وصیت به فرزندش محمد حنفیه فرمود: ای فرزند از حکیمان پند بیاموز و از گفته‌ها نصیحت و پند بگیر و دقت کن و آنچه می‌توانی بهره ببری، به خوبی فراگیر و از آنچه تو را باز می‌دارد اجتناب کن و نفس خود را از مشتتهیات بازدار. امر به معروف را پیشه ساز تا از اهل معروف قرار گیری و با نیکان محشور گردی؛ زیرا که تکمیل همه امور در نزد خداوند امر به معروف و نهی از منکر است.

۵ امر به معروف و نهی از منکر؛ از برترین اعمال

قَالَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّ رَجُلًا مِنْ خَنَعِمٍ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي مَا أَفْضَلُ الْإِسْلَامِ؟ قَالَ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: صَلَاةُ الرَّحِمِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ. فَقَالَ الرَّجُلُ: فَأَخْبِرْنِي أَيُّ الْأَعْمَالِ أْبْعَضُ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: ثُمَّ قَطِيعَةُ الرَّحِمِ. قَالَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: الْأَمْرُ بِالْمُنْكَرِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمَعْرُوفِ. °

۴. وسائل الشیعة، ج ۱۶، ص ۱۴۹، ح ۲۱۲۰۹. من لایحضر الفقیه: ج ۴، ص ۳۸۷، ح ۵۸۳۴.

۵. الکافی: ج ۵، ص ۵۸، ح ۹؛ تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۷۶، ح ۳۵۵.

امام صادق (ع) فرمودند: مردی از قبیله خثعم خدمت حضرت رسول (ص) رسید و پرسید: ای رسول خدا، بهترین عمل در اسلام چیست؟ فرمود: ایمان به خداوند. گفت: بعد چیست؟ فرمود: امر به معروف و نهی از منکر. آن مرد گفت: کدام یک از اعمال نزد خداوند مبعوض است؟ فرمود: شرک به خدا. گفت: بعد چیست؟ فرمود: قطع رحم. گفت: بعد از آن چیست؟ فرمود: ترک امر به معروف و نهی از منکر.

۶ ارزش امر به معروف و نهی از منکر، نسبت به

دیگر ارزش‌ها

قَالَ الرَّضِيُّ وَقَدْ قَالَ (ع) فِي كَلَامٍ لَهُ يَجْرِي هَذَا الْمَجْرَى فَمِنْهُمْ الْمُتَنَكِّرُ لِلْمُنْكَرِ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَيَدِهِ فَذَلِكَ الْمُسْتَكْمِلُ لِخِصَالِ الْخَيْرِ وَمِنْهُمْ الْمُتَنَكِّرُ بِلِسَانِهِ وَقَلْبِهِ التَّارِكُ بِيَدِهِ فَذَلِكَ مُتَمَسِّكٌ بِخِصْلَتَيْنِ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَمُضَيِّعٌ خِصْلَةً وَمِنْهُمْ الْمُتَنَكِّرُ بِقَلْبِهِ وَالتَّارِكُ بِيَدِهِ وَلِسَانِهِ فَذَلِكَ الَّذِي ضَيَّعَ أَشْرَفَ الْخِصْلَتَيْنِ مِنَ الثَّلَاثِ وَتَمَسَّكَ بِوَاحِدَةٍ وَمِنْهُمْ تَارِكٌ لِإِنْكَارِ الْمُتَنَكِّرِ بِلِسَانِهِ وَقَلْبِهِ وَيَدِهِ فَذَلِكَ مَيِّتٌ الْأَحْيَاءِ وَمَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيِ عَنِ الْمُتَنَكِّرِ إِلَّا كَنْفَتَهُ فِي بَحْرِ الْحُبِّيِّ وَإِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيِ عَنِ الْمُتَنَكِّرِ لَا يُفَرِّبَانِ مِنْ أَجَلٍ وَلَا يَنْقُضَانِ مِنْ رِزْقٍ وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ كَلِمَةٌ عَدَلٍ عِنْدَ

إِمَامٍ جَائِرٍ^۶

امام علی (ع) فرمود: از مردم کسی که به دست و زبان و قلبش

۶. نهج البلاغه، ص ۳۷۴

به انکار برمی‌خیزد، چنین انسانی خصلت‌های خوب را به کمال رسانده و کسی است که به زبان و دل انکار می‌کند و دست به برنامه‌ای نمی‌برد. چنین انسانی به دو خصلت از خصلت‌های خوب چنگ زده و خصلتی را ضایع نموده و کسی است که با دل به انکار برخاسته نه با دست و زبانش، چنین کسی دو خصلت را که شریف‌تر است تباه نموده و یک خصلت را گرفته. کسی که انکار با زبان و قلب و دست را ترک کرده، او مرده‌ای است میان زندگان. تمام کارهای نیک و جهاد در راه خدا در جنب امر به معروف و نهی از منکر چیزی نیست جز به مانند انداختن آب دهان در دریای پهناور. امر به معروف و نهی از منکر نه اجلی را نزدیک می‌کند و نه از روزی می‌کاهد. بهتر از همه این‌ها سخن عدل است در برابر حاکم ظالم.

بخش دوم: جایگاه امر به معروف و نهی از منکر

۷ عواقب اجتماعی ترک امر به معروف و نهی از منکر

وَعَنْهُمْ عَنْ أَحْمَدَ وَعَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَجْبُوبٍ عَنْ
 مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي حَمَزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: وَجَدْنَا فِي
 كِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) إِذَا ظَهَرَ الزَّيْنَاءُ مِنْ بَعْدِي كَثُرَ مَوْتُ الْفَجَاءَةِ
 وَإِذَا طُفِّفَ الْمَيْزَانُ وَالْمِكْيَالُ أَخَذَهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ وَالتَّقْصِ وَإِذَا
 مَنَعُوا الزَّكَاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَكَاتَهَا مِنَ الزَّرْعِ وَالتَّمَارِ وَالتَّمَادِينِ
 كُلِّهَا وَإِذَا جَارُوا فِي الْأَحْكَامِ تَعَاوَنُوا عَلَى الظُّلْمِ وَالتَّعَدُّوا وَإِذَا
 نَقَضُوا الْعَهْدَ سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ وَإِذَا قَطَعُوا الْأَرْحَامَ جُعِلَتْ
 الْأَمْوَالُ فِي أَيْدِي الْأَشْرَارِ وَإِذَا لَمْ يَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ يَنْهَوْا عَنِ
 الْمُنْكَرِ لَمْ يَتَّبِعُوا الْأَخْيَارَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ شِرَارَهُمْ
 فَيَدْعُو خِيَارَهُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ. ۷

حضرت امام باقر(ع) فرمود: در کتاب رسول خدا آمده است هرگاه پس از من زنا پدیدار شود مرگ ناگهانی فراوان شود و هرگاه از پیمانانه و ترازو کم شود، خداوند آنان را به قحطی و کمی (خواروبار و سایر وسایل زندگی) مأخوذ دارد و هرگاه از دادن زکات دریغ کنند، زمین برکات خود را از زراعت و میوه‌ها و معادن همه آن‌ها (از آنان) دریغ کند و هرگاه در احکام به ناحق حکم کنند همکاری در ستم و عدوان کنند (و به ستم همدیگر دچار شوند) و چون پیمان شکنی کنند خداوند دشمن‌شان را بر آنان مسلط کند و چون قطع رحم

کنند خداوند اموال (و ثروت‌ها) را در دست اشرار قرار دهد و چون امر به معروف و نهی از منکر نکنند و پیروی از نیکان اهل بیت من نمایند خداوند اشرار آنان را بر ایشان مسلط گرداند، پس نیکان آن‌ها هرچه دعا کنند، مستجاب نشود.

۸ ترک امر به معروف و نهی از منکر و نزول بلا

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الرِّضَا (ع) أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَقُولُ إِذَا أُمَّتِي تَوَاكَلَتِ الْأُمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ التَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَلْيَأْذَنُوا بِوِقَاعِ مِنَ اللَّهِ.^۸

امام رضا(ع): رسول خدا(ص) می فرمود هرگاه امت من امر به معروف و نهی از منکر را به یکدیگر واگذار کنند باید خود را برای حوادثی از جانب خداوند آماده کنند.

۹ امر به معروف و نهی از منکر موجب نزول برکات

التَّيِّبِ (ص) أَنَّهُ قَالَ: لَا زَالَ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى فَإِذَا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ نَزَعَتْ مِنْهُمْ الْبَرَكَاتُ وَ سَلَطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ.^۹

از حضرت رسول(ص) روایت شده که فرمود: امت من همواره در خیر هستند تا آنگاه که امر به معروف و نهی از منکر کرده و در کار خیر و تقوی هم‌دیگر را یاری کنند. هرگاه این اعمال را ترک کنند برکت‌ها از آن‌ها قطع می‌شود و گروهی بر آن‌ها مسلط می‌گردند و کسی از آن‌ها یاری نمی‌کند.

۸. وسائل، ج ۱۶، ۱۱۸، ح ۲۱۱۳۱؛ الکافی، ج ۵، ص ۵۹، ح ۱۳.

۹. تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۸۱، ح ۳۷۳.

۱۰ خفت؛ اثر ترک امر به معروف و نهی از منکر

قال أَبُو جَعْفَرٍ (ع): الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ خُلُقَانِ مِنْ خُلُقِ اللَّهِ. فَ مَنْ نَصَرَهُمَا أَعَزَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ خَذَلَهُمَا خَذَلَهُ اللَّهُ. ۱۰

حضرت باقر (ع) فرمود: امر به معروف و نهی از منکر دو خصلت از خصلت‌های خداوند هستند، هر کس آن‌ها را یاری کند خداوند به او عزت می‌دهد و هر کس آن‌ها را ترک کند خداوند او را به خفت و خواری دچار می‌کند.

۱۱ ترک امر به معروف و نهی از منکر موجب زوال نعمت‌ها

زَيْنُ الْعَابِدِينَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (ع) يَقُولُ: الذُّنُوبُ الَّتِي تُغَيِّرُ النِّعَمَ الْبُغْيُ عَلَى النَّاسِ وَ الرِّزْوَالُ عَنِ الْعَادَةِ فِي الْخَيْرِ وَ اضْطِنَاعُ الْمَعْرُوفِ وَ كُفْرَانُ النِّعَمِ وَ تَرْكُ الشُّكْرِ. " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ إِلَى أَنْ قَالَ (ع) الذُّنُوبُ الَّتِي تُنْزِلُ الْبَلَاءَ تَرْكُ إِعَاثَةِ الْمَلْهُوفِ وَ تَرْكُ مُعَاوَنَةِ الْمَظْلُومِ وَ تَضْيِيعُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ. ۱۱

امام زین العابدین (ع) فرمود گناهایی که نعمت را تغییر می‌دهند عبارت‌اند از: ظلم و تعدی بر مردم و ترک عمل خیری که به آن عادت شده و ترک امر به نیکی‌ها و کفران نعمت و ترک شکر. این‌ها همان است که خدا درباره‌اش فرمود «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا

۱۰. وسائل، ج ۱۶، ۱۲۴، ح ۲۱۱۴۶؛ ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۱۶۰.

۱۱. الرعد، ۱۱-۱۳.

۱۲. همان، ص ۲۸۱، ح ۲۱۵۵۶؛ معانی الأخباز، ص ۲۷۰، ح ۲.

بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» خداوند وضع هیچ گروهی را دگرگون نمی‌سازد جز آن که خودشان خود را دگرگون سازند (سوره رعد، آیه ۱۱). تا آنجا که فرمودند: و گناهانی که بلا نازل می‌کنند، ترک فریادرسی مظلوم و یاری ندادن او و رها ساختن امر به معروف و نهی از منکر است.

۱۲ ترک امر به معروف و نهی از منکر؛ موجب زوال برکات

عَنْ النَّبِيِّ (ص): لَاتَنْزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا أُمِرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ مَهْوَا عَنْ الْمُنْكَرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ فَإِذَا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ نُزِعَتْ عَنْهُمْ الْبَرَكَاتُ.^{۱۳}

پیامبر اکرم (ص) فرمودند: همواره امت من در خیر و خوبی به سر خواهند برد؛ مادامی که امر به معروف و نهی از منکر کرده و در کارهای نیک همکاری داشته باشند و اگر این امور را ترک کنند برکت از میان آنان خواهد رفت.

۱۳ امر به معروف و نهی از منکر، موجب نجات از بلاها

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع): فِي قَوْلِهِ تَعَالَى «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَجْبَيْنَا الَّذِينَ يَهْتَوْنَ عَنِ السُّوءِ»^{۱۴} قَالَ: صِئْفٌ انْتَمَرُوا وَ أَمَرُوا فَتَجَوُّوا.^{۱۵}

امام صادق (ع) در مورد نجات یافتگان در این آیه شریفه می‌فرماید: آن‌ها کسانی بودند که از کارهای نیک پیروی کرده و مردم را نیز به آن امر می‌کردند.

۱۴ امر به معروف و نهی از منکر؛ مانع تسلط اشرار

۱۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۸۱، ح ۱۳۸۲۸.

۱۴. سوره اعراف، آیه ۱۶۵.

۱۵. همان، ص ۱۴۹، ح ۲۱۲۰۸.

أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) يَقُولُ: لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَيْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لِيُسْتَعْمَلََنَّ عَلَيْكُمْ شِرَارُكُمْ فَيَدْعُو خِيَارَكُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ.^{۱۶}

امام رضا (ع) می فرماید: باید امر به معروف و نهی از منکر کنید؛ وگرنه خداوند اشرار تان را بر شما مسلط می گرداند و هر چه نیکان شما دعا کنند دعایشان مستجاب نشود.

۱۵ حکومت اشرار در اثر ترک امر به معروف و نهی از منکر

مَنْ وَصِيْتَهُ لِلْحَسَنِينَ بَعْدَ أَنْ ضَرَبَهُ ابْنُ مَلْجَمٍ: لَا تَثْرُكُوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَيُوَلِّيَ عَلَيْكُمْ شِرَارَكُمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ.^{۱۷}

امام علی (ع) پس از ضربت خوردن از ابن ملجم، به امام حسن (ع) و امام حسین (ع) سفارش کردند: امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید زیرا در این صورت اشرار زمام امورتان را در دست می گیرند و هر چه دعا می کنید مستجاب نمی شود.

۱۶ ترک امر به معروف و نهی از منکر، خصیصه اقوام بد

وَ يَأْسِنَادِهِ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) بِئْسَ الْقَوْمُ قَوْمٌ يَعِيبُونَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ التَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ.^{۱۸}

امام محمد باقر (ع) می فرمایند: چه قوم بدی هستید کسانی که امر به معروف و نهی از منکر را پست می شمارند.

۱۶. الکافی، ج ۵، ص ۵۶، ح ۳؛ تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۷۶، ح ۳۵۲.

۱۷. نهج البلاغه، نامه ۴۷

۱۸. وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۱۷، ح ۲۱۱۲۸؛ عن الکافی، ج ۵، ص ۵۷، ح ۵.

۱۷ امر به معروف و نهی از منکر؛ حفظ از آتش جهنم

عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ عُمَانَ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا» كَيْفَ نَقَى أَهْلَنَا قَالَ تَأْمُرُونَهُمْ وَتَنْهَوْنَهُمْ.^{۱۹}

از امام صادق(ع) در مورد معنی سخن خداوند که فرمود «خود و خاندان خویش را از آتش دوزخ حفظ کنید» (تحریم، آیه ۶) پرسیدند که چگونه آنان را حفظ کنیم؟ فرمود: امر و نهی شان کنید.

۱۸ ترک نهی از منکر و دشمنی خدا

وَ فِي مَعَانِي الْأَخْبَارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الصَّقَّارِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بِنِ صَدَقَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ص) إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْمُؤْمِنَ الضَّعِيفَ الَّذِي لَا زَبْرَ لَهُ وَقَالَ هُوَ الَّذِي لَا تَهَىٰ عَنِ الْمُنْكَرِ.^{۲۰}

مسعده بن صدقه گوید: حضرت باقر(ع) از پدرش از نیای بزرگوار خود روایت نمود که پیغمبر خدا(ص) فرمود: همانا خداوند تبارک و تعالی مؤمن ضعیف اعتقاد را که منع و بازداشتی از منکر برایش نیست دشمن می‌دارد و او (مؤمن باایمان ضعیف) فردی است که نهی از منکر نمی‌کند.

۱۹. همان، ح ۲۱۲۰۷؛ الکافی، ج ۵، ص ۶۲، ح ۳.

۲۰. وسائل، ج ۱۶، ص ۱۲۵، ح ۲۱۱۴۹؛ معانی الأخبار، ص ۳۴۴، ح ۱.

۱۹ ترک نهی از منکر، دشمنی آشکار با خدا

عَنْ الصَّادِقِ (ع): إِذَا رَأَى الْمُنْكَرَ فَلَمْ يُنْكِرْهُ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يُعْصَى اللَّهُ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُعْصَى اللَّهُ فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ بِالْعِدَاوَةِ.^{۳۱}

امام صادق (ع) فرمودند: کسی که توانایی نهی از منکر را داشته باشد و نهی از منکر نکند، دوست دارد که خداوند اطاعت نشود و کسی که نافرمانی خدا را دوست داشته باشد، آشکارا با خداوند دشمنی کرده است.

۳۱. همان، ص ۲۵۸، ح ۲۱۵۰۶.

بخش سوّم: ویژگی‌های آمر به معروف و ناهی از منکر

۲۰ جایگاه آمر به معروف و ناهی از منکر

قال رسول (ص): مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ فَهُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ وَ خَلِيفَةُ رَسُولِهِ.^{۲۲}

هر که به خوبی فرمان دهد و از زشتی بازدارد خلیفه خدا بر زمین و جانشین رسول خداست.

۲۱ شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر

أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: إِذَا يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ عَالِمٌ بِمَا يَأْمُرُ بِهِ تَارِكٌ لِمَا يَنْهَى عَنْهُ عَادِلٌ فِيمَا يَأْمُرُ عَادِلٌ فِيمَا يَنْهَى رَفِيقٌ فِيمَا يَأْمُرُ رَفِيقٌ فِيمَا يَنْهَى.^{۲۳}

امام جعفر صادق (ع) فرمود: کسی که امر به معروف و نهی از منکر می‌کند باید سه خصلت داشته باشد: اول به آنچه امر می‌کند باید علم داشته باشد؛ دوّم به آنچه نهی می‌نماید خود مرتکب آن نشود و سوّم باید در امر و نهی جانب عدالت را مراعات کرده و با نرمی و ملامت مردم را امر و نهی کند.

۲۲. میزان الحکمه، ۱۲۶۸۶

۲۳. همان، ص ۱۳۰، ح ۲۱۱۶۱؛ روضه الواعظین (ط. القديمة)، ج ۲، ص ۳۶۵؛ آورده فی الحدیث ۳ من الباب ۱۰، من هذه الأبواب.

۲۲ نترسیدن از امر به معروف و نهی از منکر

الامام الصادق (ع): إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَمْ يُقَرَّبَا أَجْلاً وَ لَمْ يَبَاعِدَا رِزْقاً.^{۲۴}

امر به معروف و نهی از منکر، نه مرگی را نزدیک می‌کند و نه روزی را دور می‌کند.

۲۳ امر به معروف و نهی از منکر بزرگان

كَتَبَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِلَى الشَّيْعَةِ: لِيُعْطَفَنَّ ذُوو السِّنِّ مِنْكُمْ وَ النَّهْيَ عَلَى ذَوِي الْجَهْلِ وَ طُلَّابِ الرِّئَاسَةِ أَوْ لَتُصِيبَنَّكُمْ لَعْنَتِي أَجْمَعِينَ.

^{۲۵} امام صادق (ع) در نامه‌ای به شیعیانش فرمود: باید سن و سال دارها و خردمندان شما برای نادانان و ریاست طلبان دل بسوزانند (و نصیحت و ارشادشان کنند) و گرنه لعن و نفرین من به همه شما می‌رسد.

۲۴ لعن آمرین به معروف و ناهیان از منکر بدون عمل

قَالَ وَ قَالَ (ع): فِي خُطْبَةٍ لَهُ فَإِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ظَهَرَ الْفَسَادُ فَلَا مُنْكَرَ مُعَيَّرٍ وَلَا رَاجِرٌ مُزْدَجِرٌ لَعَنَ اللَّهُ الْأَمْرِينَ بِالْمَعْرُوفِ الثَّارِكِينَ لَهُ وَ النََّاهِينَ عَنِ الْمُنْكَرِ الْعَامِلِينَ بِهِ.^{۲۶}

ما همه از خداییم و همه به سوی او باز می‌گردیم. فساد آشکار شد، نه انکار کننده‌ای، تغییر دهنده و نه باز دارنده‌ای که خود آلوده

۲۴. میزان الحکمه، ۱۲۷۲۴

۲۵. میزان الحکمه، ۱۲۷۴۱

۲۶. شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید، ج ۸، ص ۲۴۵.

نباشد دیده می‌شود. لعنت خدا بر آمران به معروفی که خود تارک معروف‌اند و ناهیان از منکری که خود آلوده به منکرند.

۲۵ وجوب امر به معروف و نهی از منکر، حتی بدون عمل به آن

الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّيْلَمِيُّ فِي الْإِزْشَادِ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ: قِيلَ لَهُ لَأَنَّا مُرُّ بِالْمَعْرُوفِ حَتَّى نَعْمَلَ بِهِ كُلِّهِ وَلَأَنَّنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ حَتَّى نَنْتَهَى عَنْهُ كُلِّهِ فَقَالَ لَا بَلْ مُرُّوا بِالْمَعْرُوفِ وَإِنْ لَمْ تَعْمَلُوا بِهِ كُلِّهِ وَانْتَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَإِنْ لَمْ تَنْتَهُوا عَنْهُ كُلِّهِ.^{۲۷}

عرض کردند آیا امر به معروف نکنیم مگر این که خود به همه آن‌ها عمل کنیم؟ و نهی از منکر نکنیم مگر وقتی که همه منکرات را ترک کنیم؟ حضرت در جواب آن‌ها فرمود: نه. چنین نباشد بلکه امر به معروف کنید و گرچه به همه کارهای خوب عمل نکنید و نهی از منکر کنید گرچه همه منکرات را ترک نکنید.

۲۶ انسان وارونه

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع): مَنْ لَمْ يَعْرِفْ بِقَلْبِهِ مَعْرُوفاً وَ لَمْ يُنْكَرْ مُنْكَرًا قَلْبٌ فَجُعِلَ أَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ.^{۲۸}

حضرت علی (ع) فرمودند: کسی که قلباً موافق کار نیک نباشد و از کار بد منجز نباشد انسان وارونه‌ای است که بجای آن که عقل بر او حاکم باشد هوی و هوس بر او حاکم است.

۲۷. همان، ح ۲۱۲۰۷؛ ارشاد القلوب: ص ۱۴.

۲۸. همان، ص ۱۳۴، ح ۲۱۱۷۱.

۲۷ ترک امر به معروف و نهی از منکر، اعلان جنگ با خداوند

عَنِ الرَّضَاءِ (ع): كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَقُولُ إِذَا أُمَّتِي تَوَاكَلَتِ الْأُمَّرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَلْيَأْذَنُوا بِوِقَاعِ مِنَ اللَّهِ. ۲۹

امام رضاع (ع) فرمود: رسول خدا (ص) همواره می فرمودند: هرگاه امت من از انجام امر به معروف و نهی از منکر سرپیچی کرده و آن را به یکدیگر واگذار نمایند، با خداوند اعلان جنگ کنند.

۲۸ درجه معنوی آمر به معروف و ناهی از منکر

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص): أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنْ أَقْوَامٍ لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ تَغْبِطُهُمُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ... يَأْمُرُونَهُمْ بِمَا يُحِبُّ اللَّهُ وَ يَنْهَوْنَهُمْ عَمَّا يَكْرَهُ اللَّهُ. ۳۰

رسول خدا (ص) فرمودند: گروهی هستند که نه پیامبرند و نه شهید ولی مردم به مقامی که خداوند به خاطر امر به معروف و نهی از منکر به آنان عطا فرموده غبطه می خورند.

۲۹ اجر معنوی امر به معروف

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص): أَلَدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ. ۳۱

رسول خدا (ص) فرمودند: کسی که دیگران را به کار نیک راهنمایی کند گویا خود آن را انجام داده است.

۲۹. وسائل، ج ۱۶، ص ۱۱۸، ح ۲۱۱۳۱.

۳۰. مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۸۲، ح ۱۳۸۲۹.

۳۱. وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۲۴، ح ۲۱۱۴۵.

۳۰ رابطه مستقیم امر به معروف و اهل معروف شدن

وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) قُولُوا الْخَيْرَ تُعْرَفُوا بِهِ وَاعْمَلُوا بِالْخَيْرِ تَكُونُوا مِنْ أَهْلِهِ وَلَا تَكُونُوا عَجَلًا مُرَاءِينَ مَدَائِعَ فَإِنَّ خِيَارَكُمْ الَّذِينَ إِذَا نُظِرَ إِلَيْهِمْ ذَكَرَ اللَّهُ وَشَرَارَكُمْ الْمَشَاءُونَ بِالتَّمِيمَةِ الْمُفْرَقُونَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ الْمُتَبَتِّعُونَ لِلْبُرَاءِ الْمُعَايِبِ. ۳۲.

امیرالمؤمنین (ع) فرمود: سخن خیر بگوئید تا به خیر معروف شوید. کار خوب کنید تا اهل آن باشید. شتاب زده و راز فاش کن نباشید. به راستی که خوبان شما آن‌هایی هستند که چون به آن‌ها نظر شود، یاد خدا در خاطرشان آید و بدان شما آن‌هایی هستند که برای سخن چینی بدونند و میان دوستان جدایی افکنند و برای پاکان، عیب جویند.

۳۱ ترک نهی از منکر و مرده متحرک

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) مَنْ تَرَكَ إِتْكَارَ الْمُنْكَرِ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ (وَ يَدِهِ) فَهُوَ مَيِّتٌ بَيْنَ الْأَحْيَاءِ. ۳۳.

امیرمؤمنان فرمود: هر کس نهی از منکر قلبی و زبانی را ترک کند، او مرده‌ای است بین زنده‌ها.

۳۲. وسائل، ج ۱۶، ص ۲۴۸، ح ۲۱۴۷۹؛ الکافی، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۱۲.
۳۳. وسائل، ج ۱۶، ص ۱۳۲، ح ۲۱۱۶۵؛ تهذیب، ج ۶، ص ۱۸۱، ح ۳۷۴.

۳۲ مراتب معنوی آمر به معروف و ناهی از منکر

قَالَ وَ رَوَى ابْنُ جَرِيرٍ الطَّبْرِيُّ فِي تَارِيخِهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى الْفَقِيهِ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ عَلِيًّا (ع) يَقُولُ يَوْمَ لَقِينَا أَهْلَ الشَّامِ أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ إِنَّهُ مَنْ رَأَى عُذْوَانًا يُعْمَلُ بِهِ وَ مُنْكَرًا يُدْعَى إِلَيْهِ فَأَنْكَرَهُ بِقَلْبِهِ فَقَدْ سَلِمَ وَ بَرِيَ وَ مَنْ أَنْكَرَهُ بِلِسَانِهِ فَقَدْ أُجِرَ وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ وَ مَنْ أَنْكَرَهُ بِالسَّيْفِ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ الْعُلْيَا وَ كَلِمَةُ الظَّالِمِينَ السُّفْلَى. فَذَلِكَ الَّذِي أَصَابَ سَبِيلَ الْهُدَى وَ قَامَ عَلَى الطَّرِيقِ وَ تَوَرَّفَ فِي قَلْبِهِ الْيَقِينُ.^{۳۴}

حضرت امیر(ع) روزی که اهل شام را ملاقات کردند فرمودند: ای مردم مؤمن، هر کس ببیند ستمی را که به کار گرفته می شود یا منکری را که مردم را به آن دعوت می کنند، پس آن را به دل انکار کند، سالم مانده و گناهی بر او نیست و کسی که به زبان انکار کند، پاداش الهی یافته و مقامش از اولی بهتر است. کسی که با شمشیر به انکار برخیزد تا بیرق توحید بلند و پرچم ستمکاران پست شود، او کسی است که به راه رستگاری رسیده و قیام بر راه خدا نموده و نور یقین در دلش روشن شده است.

۳۴. وسائل، ج ۱۶، ص ۱۳۳، ح ۲۱۱۶۹؛ نهج البلاغه، ۵۴۱-۳۷۳.

۳۳ امر به معروف و ناهی از منکر منافق

وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُورٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَامِرٍ
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ
عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (ع) فِي حَدِيثٍ وَصَفَ
الْمُؤْمِنِ وَالْمُنَافِقِ قَالَ وَالْمُنَافِقُ يَنْهَى وَلَا يَنْتَهَى وَيَأْمُرُ بِمَا لَا يَأْتِي.^{۳۵}
امام زین العابدین(ع) در حدیثی در اوصاف شخص مؤمن و
منافق فرمود: منافق نهی کند و خودش باز نایستد و امر کند
به آنچه خود نکند.

۳۴ امر به معروف و نهی از منکر بعد از عمل به آن

قال علي (ع): وَ أَمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ انْتَهَرُوا بِهِ وَ انْتَهَرُوا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ
تَنَاهَوْا عَنْهُ وَ إِنَّمَا أَمَرْنَا بِالْتَّهْمِي بَعْدَ التَّنَاهِي.^{۳۶}

حضرت امیر(ع) فرمودند: دیگران را امر به معروف و نهی از منکر
کنید و خود نیز از ارتکاب به آن بپرهیزید، زیرا مسئول اید اول
خود از گناه کناره گیری کرده و سپس دیگران را از آن نهی کنید.

۳۵ وظیفه فرد نسبت به امر به معروف و نهی از منکر

خانواده

مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ
مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُدَاةٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ
عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى مَوْلَى آلِ سَامٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ

۳۵. همان، ص ۱۵۰، ح ۲۱۲۱۲.

۳۶. وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۵۱، ح ۲۱۲۱۵، نهج البلاغه (للصبحی صالح)،

ص ۱۵۲.

هَذِهِ الْآيَةُ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا»^{۳۷}
 جَلَسَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَبْكِي وَقَالَ أَنَا عَجَزْتُ عَنْ نَفْسِي
 كَلَّفْتُ أَهْلِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) حَسْبُكَ أَنْ تَأْمُرَهُمْ بِمَا تَأْمُرُ بِهِ
 نَفْسَكَ وَتَنْهَاهُمْ عَمَّا تَنْهَى عَنْهُ نَفْسَكَ.^{۳۸}

امام صادق (ع) می فرماید: هنگامی که این آیه نازل شد: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده‌تان را از آتش جهنم حفظ کنید.» مردی از مسلمانان نشست و شروع به گریه کرد و گفت: من نسبت به اصلاح خود ناتوانم، حال نسبت به اصلاح خانواده‌ام هم تکلیف شده‌ام؟ رسول خدا (ص) فرمود: همین مقدار تو را کفایت می‌کند که آن‌ها را امر کنی به آنچه خودت را به آن امر می‌نمایی و نهی‌شان کنی از آنچه خودت را از آن نهی می‌نمایی.

بخش چهارم: شیوه صحیح امر به معروف و نهی از منکر

۳۶ معروف؛ شیوه درست امر به معروف

قال رسول الله (ص): مَنْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ فَلْيَكُنْ أَمْرُهُ بِذَلِكَ بِمَعْرُوفٍ.^{۳۹}

هر کس خواست امر به معروف (نیکی) کند باید آن را به شیوه معروف (نیک) انجام دهد.

۳۷. التحريم، ۶-۶۶.

۳۸. وسائل الشيعه، ج ۱۶، ص ۱۴، ح ۲۱۲۰۴؛ الكافي، ج ۵، ص ۶۲، ح ۱؛ تهذيب الأحكام، ج ۶، ص ۱۷۸، ح ۳۶۴.

۳۹. میزان الحکمه، ۱۲۷۶۱.

۳۷ امر به معروف و نهی از منکر عملی

الإمام الصادق (ع): كُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَيْرِ السِّتِّكُمْ، لِيَرَوْا مِنْكُمْ الْوَرَعَ وَالْاجْتِهَادَ وَالصَّلَاةَ وَالْحَيْرَ، فَإِنَّ ذَلِكَ دَاعِيَةٌ.^{۴۰}

بدون زبان تان مردم را (به نیکی) دعوت کنید. باید از شما تلاش، پرهیزکاری و و نماز و خیر ببینند که این همان دعوت به خیر و نیکی است.

۳۸ امر به معروف و نهی از منکر، با رفتار و روش زندگی

قَالَ عَلِيٌّ (ع): مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَ لِيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ.^{۴۱}

هر کس بخواهد خود را پیشوای دیگری قرار دهد باید قبل از تعلیم دیگران از تعلیم نفس خود شروع کند و پیش از تأدیب دیگران از طریق زبان، با روش عملی دیگران را آموزش دهد.

۳۹ امر به معروف و نهی از منکر؛ انجام تکلیف

نه حصول نتیجه

عَنْهُمْ عَنْ أَحْمَدَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا»^{۴۲} قُلْتُ كَيْفَ أَقِيهِمْ قَالَ تَأْمُرُهُمْ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ وَتَنْهَاهُمْ عَمَّا نَهَاَهُمُ اللَّهُ فَإِنْ أَطَاعُوكَ كُنْتَ قَدْ وَقَيْتَهُمْ وَإِنْ عَصَوْكَ كُنْتَ قَدْ قَضَيْتَ مَا عَلَيْكَ.^{۴۳}

۴۰. الکافی، ۲/۷۸

۴۱. نهج البلاغه، حکمت ۷۳

۴۲. التحریم، ۶-۶۶

۴۳. همان، ج ۱۶، ص ۱۴۸، ح ۲۱۲۰۶؛ الکافی ۵-۶۲-۲: الزهد، ص ۱۷، ح ۳۶

ابوبصیر گوید: از امام صادق(ع) درباره قول خدای تعالی «خود و خانواده‌تان را حفظ کنید» پرسیدم، که چگونه آنان را حفظ کنم؟ فرمود: آنان را به آنچه خدا امر فرموده امر کن و از آنچه نهی فرموده نهی کن، اگر اطاعت کردند تو آنها را حفظ کرده‌ای و اگر نافرمانی کردند تو وظیفه‌ات را انجام داده‌ای.

۴۰ امر به معروف و نهی از منکر و وظیفه فرد در صورت

ناچاری

وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي زِيَادٍ التَّمَدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَجْلِسَ مَجْلِسًا يُعْصَى اللَّهُ فِيهِ وَلَا يَقْدِرُ عَلَى تَغْيِيرِهِ.

امام صادق علیه‌السلام فرمود: سزاوار نیست مؤمن در مجلسی بنشیند که خداوند در آن نافرمانی شود و او بر تغییر وضع مجلس قادر نباشد.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

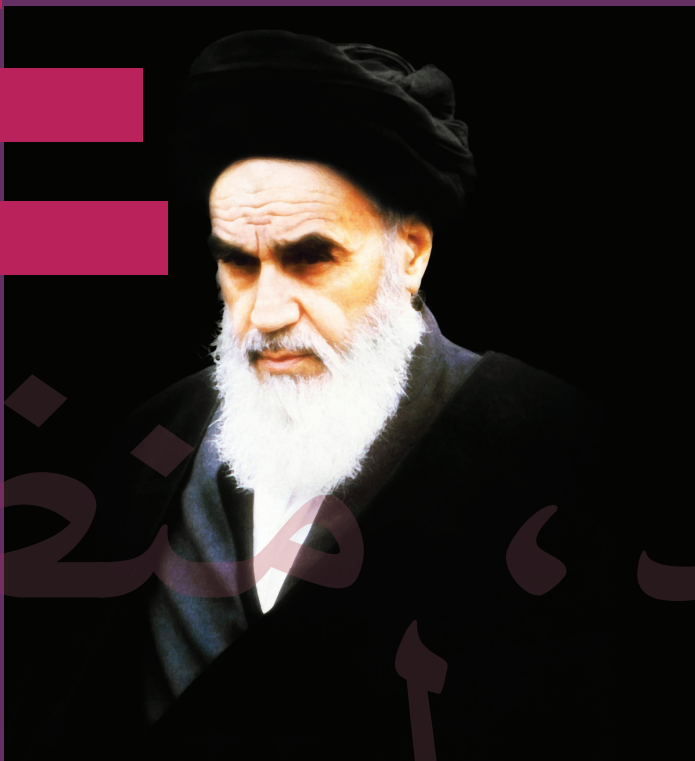
.....

.....

.....

.....

۴۴. وسائل، ج ۱۶، ص ۲۶۰، ح ۲۱۵۱۲: الکافی، ج ۲، ص ۳۷۴، ح ۱

کتاب سوّم:
امر به معروف
و نهی از منکر
از دیدگاه
امام خمینی (رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

و نهی از منکر
عادات

۱ ماهیت عرفانی امر به معروف و نهی از منکر

باب امر به معروف و نهی از منکر از وجههٔ رحمت رحیمیّه است. پس بر امر به معروف و ناهی از منکر لازم است که به قلب خود از رحمت رحیمیّه بچشاند و نظرش در امر و نهی خودنمایی و خودفروشی و تحمیل امر و نهی خود نباشد؛ زیرا اگر با این نظر مشی کند، منظور از امر به معروف و نهی از منکر، که حصول سعادت عباد و اجرای احکام الله در بلاد است، حاصل نشود؛ بلکه گاه شود که از امر به معروف انسان جاهل، نتیجهٔ معکوس حاصل شده و چندین منکر سربرار شود برای یک امر و نهی جاهلانه که از روی خواهش نفسانی و تصرف شیطانی واقع شود و اما اگر حس رحمت و شفقت و حق نوعیت و اخوت، انسان را به ارشاد جاهلان و بیدار کردن غافلان وادار کند، کیفیت بیان و ارشاد، که از ترشحات قلب رحیمانه است، طوری شود که قهراً تأثیر در موادّ لایقه بسزا کند و قلوب صلبهٔ سخت را نیز از آن استکبار و استنکار فرو نشاند.^۱

۲ ماهیت اخلاقی امر به معروف و نهی از منکر

فرو نشستن از اقدام و سستی نمودن از امر به معروف و نهی از منکر و جلوگیری کردن از ظلم ستمکاران، حلم نیست بلکه خمود است که یکی از ملکات رذیله و صفات ناهنجار است.^۲

۱. آداب الصلاه، ص ۲۳۷

۲. شرح حدیث جنود عقل و جهل، ص ۳۶۹

۳ ماهیت اسلامی امر به معروف و نهی از منکر

مسلمان اگر بخواهد اهتمام به امور مسلمین نداشته باشد که مسلمان [نیست]؛ لَيْسَ بِمُسْلِمٍ؛ مَنْ أَصْبَحَ وَ لَمْ يَهْتَمَّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ. هی هم بگو لا اله الا الله، مُسْلِم نیست این طور. اسلام آن است که به درد مسلمین بخورد؛ مُسْلِم آن است که به درد مسلمین بخورد. برسد به درد مُسْلِم که آقا کشتند جوان های ما را. ما بی تفاوت باشیم؟ کشتند علمای ما را، ما بی تفاوت باشیم؟ کشتند مؤمنین و مسلمین را، ما بی تفاوت باشیم؟ ما راضی بشویم به این امر؟ ما کاری بکنیم که از آن انتزاع رضایت بشود؟ باید ما خودمان را عوض کنیم.^۳

۴ ماهیت اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر

آقایان توجه کنند همه و همه ملت موظفاند که نظارت کنند بر این امور. نظارت کنند اگر من یک پایم را کنار گذاشتم، کج گذاشتم، ملت موظف است که بگویند پایت را کج گذاشتی، خودت را حفظ کن. مسئله، مسئله مهمی است. همه ملت موظفاند به این که نظارت داشته باشند در همه کارهایی که الان مربوط به اسلام است. اگر دیدند که یک کمیته خدای نخواستہ برخلاف مقررات اسلام دارد عمل می کند، بازاری باید اعتراض کند؛ عرض بکنم که کشاورز باید اعتراض کند؛ معممین و علما باید اعتراض کنند. اعتراض کنند تا این کج را راست کنند. اگر دیدند یک معمم برخلاف موازین اسلام، خدای نخواستہ، می خواهد عمل بکند، همه موظفاند که جلوی او را بگیرند که

امروز غیر روزهای دیگر است. آن وقت هم باید بگیرند، اما حالا کار مهم است. حالا اساس، اساس و جهت اسلام است. اساسی است که الان اسلام به دست ما افتاده، داریم چه می‌کنیم؟ بنابراین، آنی که به نظر بنده مهم است این است، و البته این‌ها هم باید عمل بشود؛ اما این‌ها در درجهٔ دوم است؛ درجهٔ اولش عبارت از این است که همهٔ ما، همهٔ قشرها، همه، این‌ها همه باید این جهت را توجه داشته باشند و همهٔ آن‌ها به مراعات این مسئله «کُلُّکُمْ رَاعٍ» (همه باید مراعات این مسائل را بکنند) توجه داشته باشند.^۴

۵ امر به معروف و نهی از منکر وظیفهٔ همهٔ طبقات جامعه

اگر خدای نخواستہ در این نهضتی که شما کردید یک وقت کاری ما و شما انجام بدهیم، روحانیون و پاسداران هر دو طایفه پاسدار هستند؛ پاسدار اسلام. همهٔ ملت، پاسدار اسلام باید باشند «کُلُّکُمْ رَاعٍ». همه باید مراعات کنید، همه‌تان «راعی» هستید، همهٔ مردم. همه هم مسئول هستند؛ یعنی همه باید همان طوری که یک شبان گله‌ای را می‌برد و رععی می‌کند و می‌چراند و به جاهای خوب باید ببرد، مسئول این است که این را به جاهای خوب و به علفچراهای خوب ببرد و به آب‌های خوب، و مسئول است پیش صاحبان او به این که چرا نبردی؟ همهٔ ما آن حال را داریم، مسئولیم در مقابل خدا و در مقابل وجدان. همه‌مان باید مراعات کنیم؛ یعنی نه این که مراعات خودمان را؛ من مراعات همهٔ شما را بکنم؛ شما هم هریک

مراعات همه را. یک همچون برنامه‌ای است که همه را وادار کرده که به همه «چرا» بگوییم، همه را. به هر فردی، لازم کرده به این که امر به معروف کند. اگر یک فرد خیلی به نظر مردم مثلاً پایین، یک فردی که به نظر مردم خیلی اعلاتربه هم هست، اگر از او یک انحرافی دید، اسلام گفته برو به او بگو نکن! بایستد در مقابلش بگوید این کازت انحراف بود؛ نکن!^۵

۶ امر به معروف و نهی از منکر؛ وظیفه مردم و روحانیت

مکلفیم ما، مسئولیم همه‌مان، همه‌مان مسئولیم، نه مسئول برای کار خودمان؛ مسئول کارهای دیگران هم هستیم «کُلُّکُمْ رَاعٍ وَ کُلُّکُمْ مَسْئُولٌ عَن رَعِیَّتِهِ». همه باید نسبت به همه رعایت بکنند. همه باید نسبت به دیگران. مسئولیت من هم گردن شماست؛ مسئولیت شما هم گردن من است. اگر من پایم را کج گذاشتم، شما مسئول اید اگر نگویید چرا پایت را کج گذاشتی؟ باید هجوم کنید، نهی کنید که چرا؟ اگر خدای نخواسته یک معمم در یک جا پایش را کج گذاشت، همه روحانیون باید به او هجوم کنند که چرا برخلاف موازین؟ سایر مردم هم باید چنین بکنند. نهی از منکر اختصاص به روحانی ندارد؛ مال همه است. امت باید نهی از منکر بکند؛ امر به معروف بکند.^۶

۲.۵ مهرماه ۱۳۵۸

۱۵.۶ تیرماه ۱۳۵۸

۷ محبت و رزیدن: روش صحیح امر به معروف و نهی از منکر

پس از این همه امتحانات و تربیت‌های روحانی، برای چه خدای تعالی او را تهیه کرد؟ برای دعوت و هدایت و ارشاد و نجات دادن یک نفر بنده طاعی یاغی که کوس «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى» می‌کوفت و آن همه فساد در ارض می‌کرد. ممکن بود خدای تعالی او را به صاعقه غضب بسوزاند، ولی رحمت رحیمیّه برای او دو پیغمبر بزرگ می‌فرستد و در عین حال، سفارش او را می‌فرماید که با او با کلام نرم لّین گفتگو کنید؛ باشد که به یاد خدا افتد و از کردار خود و عاقبت امر بترسد. این دستور امر به معروف و نهی از منکر است. این کیفیت ارشاد مثل فرعون طاغوت است. اکنون تو نیز که می‌خواهی امر به معروف و نهی از منکر کنی و خلق خدا را ارشاد کنی، از این آیات شریفه الهیه، که برای تذکر و تعلّم فرو فرستاده شده، متذکر شو و تعلّم گیر - با قلب پر از محبت و دل باعاطفه با بندگان خداوند ملاقات کن و خیر آن‌ها را از صمیم قلب طالب شو؛ و چون قلب خود را رحمانی و رحیمی یافتی، به امر و نهی و ارشاد قیام کن تا دل‌های سخت را برق عاطفه قلبت، نرم کند و آهن قلوب به موعظت آمیخته با آتش محبتت، لّین شود؛ و این وادی غیر از وادی بغض فی الله و حبّ فی الله است که انسان باید با اعدای دین عداوت داشته باشد.^۷

۸ امر به معروف و ناهی از منکر؛ طیبی مهربان

سزاوار است که امر به معروف و ناهی از منکر، در امر و نهی و مراتب انکارش مانند پزشک معالج، معالجه مهربان و پدری با شفقت باشد که مراعات مصلحت مرتکب را می‌نماید و انکارش

۷. آداب الصلاة، ص ۲۳۹

لطف و رحمت برای او خصوصاً، و برای امت عموماً باشد. قصدش را فقط برای خداوند متعال و رضایت او قرار دهد و این کارش را از آلودگی‌های هواهای نفسانی و اظهار بزرگی خالص نماید و نفس خویش را منزّه نداند و برای آن، بزرگی یا برتری بر مرتکب نبیند؛ زیرا چه بسا برای شخص مرتکب گناه - ولو گناه کبیره - صفات خوب نفسانی باشد که مورد رضایت خداوند می‌باشد و خداوند متعال او را به علت این صفات، دوست دارد؛ اگرچه کار گناه او مورد بغض خداوند می‌باشد و چه بسا آمر و ناهی، عکس او باشد؛ اگرچه بر خودش پوشیده است.^۸

۹ مراتب امر به معروف و نهی از منکر

همانا برای امر به معروف و نهی از منکر مراتبی است که در صورت حصول مطلوب یا احتمال حصول از مرتبه پایین‌تر، جایز نیست که به مرتبه بالاتر تعدی نمود:

مرتبه اول) این است که کاری انجام دهد که از آن ناراحتی قلبی او از منکر آشکار شود و این که از او می‌خواهد که معروف را انجام داده و منکر را ترک نماید که این امر، خود درجاتی دارد؛ مانند برهم نهادن چشم و عبوسی و گرفتن صورت یا روگرداندن یا پشت کردن به او و کنار کشیدن و ترک رابطه با او و نظایر آن.

مرتبه دوم) امر و نهی با زبان است که از گفتار نرم شروع و به تدریج در صورت عدم تأثیر، گفتار غلیظ‌تر و شدیدتر می‌شود. در انجام این مرتبه نباید انکار، با حرام و منکر همراه باشد؛ مانند ناسزا و دروغ و اهانت.

۸. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۶۲

مرتبهٔ سوّم) انکار با دست است و اگر بداند یا مطمئن شود که مطلوب با دو مرتبهٔ سابق حاصل نمی‌شود واجب است به مرتبهٔ سوّم عمل کند؛ یعنی اعمال قدرت نماید که در این جا نیز همانند مرتبهٔ قبل باید مراعات مراتب را نموده و طبق قاعدهٔ «الایسر فالایسر» و «الأسهل فالأسهل» ابتدا کم‌ترین و آسان‌ترین مرحله را و در صورتی که مؤثر نشد به تدریج مرحلهٔ بالاتر را اجرا کند.^۹

۱۰ امر به معروف و نهی از منکر پلیس و قاضی حین انجام وظیفه

هیچ کس حق ندارد به خانه یا مغازه یا محل کار شخصی کسی بدون اذن صاحب آن‌ها وارد شود یا کسی را جلب کند یا به نام کشف جرم یا ارتکاب گناه تعقیب و مراقبت نماید یا نسبت به فردی اهانت نموده و اعمال غیرانسانی - اسلامی مرتکب شود یا به تلفن یا نوار ضبط صوت دیگری به نام کشف جرم یا کشف مرکز گناه، گوش کند یا برای کشف گناه و جرم هرچند گناه بزرگ باشد، شنود بگذارد یا دنبال اسرار مردم باشد و تجسس از گناهان غیر نماید یا اسراری که از غیر به او رسیده، ولو برای یک نفر، فاش کند. تمام این‌ها جرم و گناه است و بعضی از آن‌ها چون اشاعةٔ فحشا و گناهان، از کبایر بسیار بزرگ است و مرتکبین هریک از امور فوق مجرم و مستحق تعزیر شرعی هستند و بعضی از آن‌ها موجب حد شرعی می‌باشد.

آنچه ذکر شد و ممنوع اعلام شد، در غیر مواردی است که در رابطه با توطئه‌ها و گروهک‌های مخالف اسلام و نظام جمهوری

۹. تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۳۱۱

اسلامی است که در خانه‌های امن و تیمی برای براندازی نظام جمهوری اسلامی و ترور شخصیت‌های مجاهد و مردم بیگناه کوچک و بزرگ و برای نقشه‌های خراب‌کاری و افساد فی‌الارض، اجتماع می‌کنند و محارب خدا و رسول هستند. با آنان باید در هر نقطه که باشند و همچنین در جمیع ارگان‌های دولتی و دستگاه‌های قضایی و دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها و دیگر مراکز، با قاطعیت و شدت عمل، ولی با احتیاط کامل، عمل شود؛ لکن تحت ضوابط شرعیه و موافق دستور دادستان‌ها و دادگاه‌ها؛ چراکه تعدی از حدود شرعیه حتی نسبت به آنان نیز جایز نیست؛ چنانچه مسامحه و سهل‌انگاری نیز نباید شود. در عین حال مأمورین باید خارج از حدود مأموریت که آن هم منحصر است به محدوده سرکوبی آنان حسب ضوابط مقرر و جهات شرعیه، عملی انجام ندهند و مؤکداً تذکر داده می‌شود که اگر برای کشف خانه‌های تیمی و مراکز جاسوسی و افساد علیه نظام جمهوری اسلامی از روی خطا و اشتباه به منزل شخصی یا محل کار کسی وارد شدند و در آنجا با آلت لهو یا آلات قمار و فحشا و سایر جهات انحرافی مثل مواد مخدره برخورد کردند، حق ندارند آن را پیش دیگران افشا کنند؛ چراکه اشاعه فحشا از بزرگترین گناهان کبیره است و هیچ‌کس حق ندارد هتک حرمت مسلمان و تعدی از ضوابط شرعیه نماید. فقط باید به وظیفه نهی از منکر به نحوی که در اسلام مقرر است، عمل نمایند و حق جلب یا بازداشت یا ضرب و شتم صاحبان خانه و ساکنان آن را ندارند و تعدی از حدود الهی ظلم است.^{۱۰}

---

۱۰. از فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی

کتاب چهارم:
امر به معروف
و نهی از منکر
از دیدگاه
امام خامنه‌ای (مُذَّهَّبٌ
ظِلَّةً)

سُؤَالُ
و جَوَابُ

بخش اول: مفهوم‌شناسی امر به معروف و نهی از منکر

۱ معنای امر به معروف و نهی از منکر

احساس مسئولیت در امر به معروف و نهی از منکر یعنی شما همه مسئول‌اید که معروف را، نیکی را گسترش دهید، امر کنید به آن؛ نهی از منکر [یعنی] زشتی را، بدی را، پلشتی را نهی کنید و جلوی آن را بگیرید؛ با شیوه‌های مختلف.^۱

۲ امر به معروف و نهی از منکر؛ شعبه‌ای از جهاد

در راه خدا

جهاد در زبان عربی عیناً به همین معناست؛ یعنی مبارزه. جهاد در قرآن و حدیث هم به همین معناست؛ همه‌جا به معنای جنگ مسلحانه نیست. البته یک‌جا با جنگ مسلحانه تطبیق می‌کند، یک‌جا هم با جنگ غیرمسلحانه تطبیق می‌کند.

امیرالمؤمنین این کلمات را شرح می‌دهند (که البته من وارد آن نمی‌شوم) هم صبر را، هم یقین را، هم عدل را، هم جهاد را. مثلاً می‌فرمایند جهاد چهار شعبه دارد: «امر به معروف، نهی از منکر، راستگویی و صداقت در مواضع.» درست همین معنایی که امروز ما در موضع‌گیری معنا می‌کنیم؛ یعنی انسان در مواضع سیاسی و اجتماعی صداقت داشته باشد. بنابراین صدق در مواضع، خودش جهاد است. «من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه» به آن معناست.^۲

۱. ۶ آذرماه ۱۳۹۳

۲. ۲۰ آبان‌ماه ۱۳۸۳

۳ امر به معروف و نهی از منکر کارآمدترین شیوه تعامل و نظارت اجتماعی

اگر معنای امر به معروف و نهی از منکر و حدود آن برای مردم روشن شود، معلوم خواهد شد یکی از نوترین، شیرین‌ترین، کارآمدترین و کارسازترین شیوه‌های تعامل اجتماعی، همین امر به معروف و نهی از منکر است و بعضی افراد دیگر در نمی‌آیند بگویند «آقا! این فضولی کردن است!» نه؛ این همکاری کردن است؛ این نظارت عمومی است؛ این کمک به شیوع خیر است؛ این کمک به محدود کردن بدی و شر است؛ کمک به این است که در جامعه اسلامی، گناه، همیشه گناه تلقی شود. بدترین خطرها این است که یک روز در جامعه، گناه به‌عنوان ثواب معرفی شود؛ کار خوب به‌عنوان کار بد معرفی شود و فرهنگ‌ها عوض شود. وقتی که امر به معروف و نهی از منکر در جامعه رایج شد، این موجب می‌شود که گناه در نظر مردم همیشه گناه بماند و تبدیل به ثواب و کار نیک نشود. بدترین توطئه‌ها علیه مردم این است که طوری کار کنند و حرف بزنند که کارهای خوب، کارهایی که دین به آنها امر کرده است و رشد و صلاح کشور در آنهاست در نظر مردم به کارهای بد تبدیل شود و کارهای بد به کارهای خوب. این خطر بسیار بزرگی است.^۳

۴ امر به معروف و نهی از منکر زیربنای همه حرکات اجتماعی

و اما امر به معروف و نهی از منکر که در واقع به نوعی زیربنای همه حرکات اجتماعی اسلام است که «بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ» امر به معروف یعنی همه مؤمنان در هر نقطه‌ای از عالم که هستند، موظفاند جامعه را به سمت نیکی، به سمت معروف، به سمت همه کارهای نیکو حرکت دهند؛ و نهی از منکر یعنی همه را از بدی‌ها، از پستی‌ها، از پلشتی‌ها دور بدارند. هر کدام از این چهار شاخص به نحوی ترجمان ساخت و هندسه نظام اسلامی است.^۴

بخش دوم: وجوب شرعی و عقلی امر به معروف و نهی از منکر

۵ امر به معروف و نهی از منکر؛ مسئله‌ای عقلی

هرچند فریضه امر به معروف و نهی از منکر یکی از بزرگ‌ترین واجبات اسلامی است و توصیه به آن در قرآن و گفتارهای پیامبر خدا(ص) و امیرمؤمنان و دیگر امامان دارای لحنی کم‌نظیر و تکان‌دهنده است، ولی اگر کسی از این همه چشم‌پوشی کند و تنها به ندای خرد انسانی گوش بسپرد، باز هم بی‌شک این عمل سازنده را فریضه و تکلیف خواهد شمرد. به نیکی خواندن و از بدی بر حذر داشتن را کدام خرد سالم ستایش نمی‌کند؟ و کدام انسان خیرخواه و حسّاس، از آن روی می‌گرداند؟ هنگامی که به این وظیفه عمل شود، به تعداد آمران و ناهیان، دعوت به خیر در میان مردم صورت می‌گیرد، و بی‌گمان

لبیک‌گویان به این دعوت نیز کم نخواهند بود. این فراخوانی، به گمان زیاد بر خود داعیان نیز نشانه نیک بر جای می‌گذارد و از دو سو راه صلاح را هموار می‌سازد. کار نیکی که مخاطب خود را به آن امر می‌کنیم و رفتار زشتی که وی را از آن برحذر می‌داریم، هرچه بزرگ‌تر و تأثیر اجتماعی یا فردی آن ژرف‌تر و ماندگارتر باشد، امر به معروف و نهی از منکر ما ارزشمندتر است و چنین است که عمل به این وظیفه، تضمین‌کننده دوام و استحکام حکومت صالحان است و رها کردن و به فراموشی سپردن آن، زمینه‌ساز سلطه اشرار و نابکاران.^۵

۶ وجوب شرعی امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف هم مثل نماز، واجب است. در نهج‌البلاغه می‌فرماید: «وما اعمال البرکلهما و الجهاد فی سبیل الله عند الامر بالمعروف و النهی عن المنکر الا کنفثة فی بحر لجمی.» یعنی امر به معروف و نهی از منکر، در مقیاس وسیع و عمومی خود، حتی از جهاد بالاتر است؛ چون پایه دین را محکم می‌کند. اساس جهاد را امر به معروف و نهی از منکر استوار می‌کند.^۶

۱۳۷۹ آبان‌ماه ۰۵

۱۳۷۱ تیرماه ۰۶

بخش سوّم: برترین آمران به معروف و ناهیان از منکر

۷ اولین آمر به معروف؛ خداوند متعال

اولین آمر به معروف هم خود ذات مقدّس پروردگار است که می‌فرماید: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَاتِّبَاطِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ خدایند آمر به معروف و ناهی از منکر است؛ معروف‌ها هم مشخص شده است، منکرها هم معلوم شده است. وجود مقدّس پیامبر معظم اسلام (ص) از برترین آمران به معروف و ناهیان از منکر است؛ آیه قرآن [می‌فرماید] «بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ» ائمه (علیهم السلام) بزرگ‌ترین آمران به معروف و ناهیان از منکرند؛ در زیارت می‌خوانید: «أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ وَآمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ» مؤمنین و مؤمنات در هر نقطه‌ای از جهان اسلام آمران به معروفند که فرمود: «وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ» این‌ها چهارپایه اصلی برای نظام‌سازی است که از هر کدام از این‌ها، شاخه‌هایی منشعب می‌شود. نظام اسلامی متکی است به اقامه صلوات، ایستای زکات، امر به معروف و نهی از منکر؛ یعنی انسجام و ارتباط اجتماعی و قلبی میان آحاد مردم در نظام اسلامی.^۷

۸ امر به معروف و نهی از منکر، محور اصلی توصیه‌های امیرالمؤمنین

طبق نهج‌البلاغه، امیرالمؤمنین نهی از این‌ها را یکی از محورهای اصلی توصیه‌های خود قرار داده است. در باب مسئولان، آن‌طور مشی کردن و عمل کردن و دستور دادن و قاعده معین کردن؛ در باب عموم مردم هم آن‌ها را وادار کردن به حضور، به فعالیت و به احساس مسئولیت در مسائل اجتماعی، با همین امر به معروف و نهی از منکر.^۸

۹ امر به معروف و نهی از منکر، بخشی از جهاد امام حسین(ع)

امام حسین را فقط به جنگ روز عاشورا نباید شناخت؛ آن یک بخش از جهاد امام حسین است. به تبیین او، امر به معروف او، نهی از منکر او، توضیح مسائل گوناگون در همان منی و عرفات، خطاب به علما، خطاب به نخبگان، به بیانات عجیب حضرت که در کتاب‌ها ثبت و ضبط شده و بعد، هم در راه کربلا، هم در خود عرصه کربلا و میدان کربلا، باید شناخت. در خود عرصه کربلا حضرت اهل تبیین بودند، می‌رفتند، صحبت می‌کردند. حالا میدان جنگ است، منتظرند خون هم را بریزند، اما از هر فرصتی این بزرگوار استفاده می‌کردند که بروند با آن‌ها صحبت کنند، بلکه بتوانند آن‌ها را بیدار کنند. البته بعضی خواب بودند، بیدار شدند؛ بعضی خودشان را به خواب زده بودند و آخر هم بیدار نشدند. بیدار کردن آن‌هایی

که خودشان را به خواب می‌زنند، مشکل است، گاهی اوقات غیرممکن است.^۹

بخش چهارم: معیار امر به معروف و نهی از منکر

۱۰ قانون، معیار اصلی امر به معروف و نهی از منکر

قانون‌شکنی جرم است. تخلف از قانون و خروج از مدار قانونی برای مقابله با هر چیزی که به نظر انسان منکر می‌آید (بدون اجازه حکومت) خودش یک جرم است؛ مگر نهی از منکر زبانی، که بارها گفتیم نهی از منکر زبانی جایز و واجب و وظیفه همه است و در هیچ شرایطی هم ساقط نمی‌شود؛ اما آنجایی که نوبت اجرا و عمل برسد، همه باید طبق قوانین عمل کنند. هیچ چیزی مجوز این نیست که بگویند چون نیروی انتظامی و قوه قضاییه عمل نکردند، خودمان وارد میدان شدیم؛ نخیر، آن روزی که لازم باشد مردم برای حادثه‌ای خودشان وارد عمل شوند، رهبری صریحاً به آن‌ها خواهد گفت.^{۱۰}

بخش پنجم: آثار امر به معروف و نهی از منکر

۱۱ مهم‌ترین فایده امر به معروف و نهی از منکر

اولین فایده امر به معروف و نهی از منکر همین است که نیکی و بدی، همچنان نیکی و بدی بماند. از طرف دیگر، وقتی در جامعه گناه منتشر شود و مردم با گناه خو بگیرند، کار کسی

۹. ۵ مردادماه ۱۳۸۸

۱۰. ۱۱ مردادماه ۱۳۸۰

که در رأس جامعه قرار دارد و می‌خواهد مردم را به خیر و صلاح و معروف و نیکی سوق دهد، با مشکل مواجه خواهد شد؛ یعنی نخواهد توانست، یا به‌آسانی نخواهد توانست و مجبور است با صرف هزینه فراوان این کار را انجام دهد. یکی از موجبات ناکامی تلاش‌های امیرمؤمنان با آن قدرت و عظمت در ادامه این راه، که بالاخره هم به شهادت آن بزرگوار منجر شد، همین بود.^{۱۱}

۱۲ ترک امر به معروف و نهی از منکر، زمینه روی کار آمدن انسان‌های ناباب

وقتی که امر به معروف و نهی از منکر نشود و در جامعه خلاف کاری، دزدی، تقلب و خیانت رایج شود و به تدریج جزء فرهنگ جامعه شود، زمینه برای روی کار آمدن افراد ناباب فراهم خواهد شد.^{۱۲}

۱۳ امر به معروف و نهی از منکر؛ مقابله با سلطه اشرا بر جامعه

می‌فرماید «لتأمرنّ بالمعروف او لتنهّن عن المنکر او لیسلمن الله علیکم شرارکم.» یعنی چه؟ یعنی امر به معروف و نهی از منکر، جهتش، جهت ضدّ سلطه اشرا است. معنایش این است. این دو عدل هم‌اند. یعنی اگر کردید، سلطه اشرا واقع نخواهد شد. اگر نکردید، سلطه اشرا واقع خواهد شد. پس، معنایش چیست؟ معنایش این است که این امر و نهی، باید در مقابل سلطه اشرا

۱۱. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

۱۲. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

باشد حالا شما نگاه کنید، ببینید سلطهٔ اشرار کجاست؟ شما بگویید به جوراب نازک! نه آقا! شما به جوراب نازک چه کار دارید؟ جوراب نازک را بپوشد؛ این قدر اهمیت ندارد. اما اگر دیدید روی جوراب عکس «مایکل جکسون» را زده، باید او را دنبال کنید. آن یک چیز است، این چیز دیگر است. زلفش بیرون است، باشد. هزار گونه خطا می‌کنند، این هم یک گناه صغیره است. موی سر بیرون بودن، گناه کبیره که نیست! از غیبت و دروغ که بالاتر نیست! از رشوه گرفتن و خوردن که بالاتر نیست! اما چنانچه دیدید یک نفر با همین حالت به اداره می‌آید و جلوی آخوند اداره هم سرش را بالا می‌گیرد و راه می‌رود؛ این می‌شود گناه کبیره. یعنی این، در جهت تسلط اشرار است. غرض؛ به مردم، به آن کسانی که می‌خواهید امر و نهی کنید، تفهیم کنید که ما از آن‌ها چه می‌خواهیم.^{۱۳}

۱۴ سلطهٔ اشرار بر مسلمین، اثر ترک امر به معروف و نهی از منکر

اولین فایدهٔ امر به معروف و نهی از منکر همین است که نیکی و بدی، همچنان نیکی و بدی بماند. از طرف دیگر، وقتی در جامعه گناه منتشر شود و مردم با گناه خو بگیرند، کار کسی که در رأس جامعه قرار دارد و می‌خواهد مردم را به خیر و صلاح و معروف و نیکی سوق دهد، با مشکل مواجه خواهد شد؛ یعنی نخواهد توانست، یا به‌آسانی نخواهد توانست و مجبور است با صرف هزینهٔ فراوان این کار را انجام دهد. یکی از موجبات ناکامی تلاش‌های امیرمؤمنان، با آن قدرت و عظمت، در ادامهٔ

این راه، که بالاخره هم به شهادت آن بزرگوار منجر شد، همین بود. روایتی که می‌خوانم، روایتِ تکان‌دهنده و عجیبی است. می‌فرماید: «لتأمرنّ بالمعروف و لتنهون عن المنکر او لیسألنّ الله علیکم شرارکم فیدعوا خیارکم فلا یستجاب لهم» باید امر به معروف و نهی از منکر را میان خودتان اقامه کنید، رواج دهید و نسبت به آن پایبند باشید. اگر نکردید، خدا اشرار و فاسدها و وابسته‌ها را بر شما مسلط می‌کند؛ یعنی زمام امور سیاست کشور به‌مرور به دست امثال حجاج بن یوسف خواهد افتاد! همان کوفه‌ای که امیرالمؤمنین در رأس آن قرار داشت و در آن جا امر و نهی می‌کرد و در مسجدش خطبه می‌خواند، به‌خاطر ترک امر به معروف و نهی از منکر، به‌مرور به جایی رسید که حجاج بن یوسف ثقفی آمد و در همان مسجد ایستاد و خطبه خواند و به خیال خود مردم را موعظه کرد! حجاج چه کسی بود؟ حجاج کسی بود که خون یک انسان در نظر او، با خون یک گنجشک هیچ تفاوتی نداشت! به همان راحتی که یک حیوان و یک حشره را بکشند، حجاج یک انسان را می‌کشت. یک‌بار حجاج دستور داد و گفت همه مردم کوفه باید بیایند و شهادت بدهند که کافرند و از کفر خودشان توبه کنند؛ هر کس بگوید نه، گردنش زده می‌شود! با ترک امر به معروف و نهی از منکر، مردم این‌گونه دچار ظلم‌های عجیب و غریب و استثنایی و غیرقابل توصیف و تشریح شدند. وقتی امر به معروف و نهی از منکر نشود و در جامعه خلافت‌کاری، دزدی، تقلب و خیانت رایج شود و به تدریج جزو فرهنگ جامعه شود، زمینه برای روی کار آمدن افراد ناباب فراهم خواهد شد.^{۱۴}

۱۵ اثر اجتماعی ترک امر به معروف و نهی از منکر

بعد می‌فرماید: «و علیکم بالتّواصل و التّبازل.» با هم ارتباط داشته باشید. به هم کمک کنید. بذل کنید. «و ایاکم و التّدابر و التّقاطع.» به هم پشت نکنید. پیوندها را قطع نکنید. «لاتترکوا الامر بالمعروف و النّهی عن المنکر.» امر به معروف و نهی از منکر را هرگز ترک نکنید که اگر ترک کردید «فیولّی علیکم شرارکم.» آن‌جا که نیکی، دعوت‌کننده و بدی، نهی‌کننده نداشته باشد، اشرار بر سر کار می‌آیند و زمام حکومت را در دست می‌گیرند. اگر مردم به مذموم شمردن بدها و بدی‌ها عادت نکنند، بدها بر سر کار می‌آیند و زمام امور را در دست می‌گیرند. «ثم تدعون.» بعد شما خوب‌ها دعا می‌کنید که «خدایا، ما را از شرّ این بدها نجات بده!»، اما «فلا یتجاب لکم.» (۱) خداوند دعای شما را مستجاب نمی‌کند.^{۱۵}

۱۶ امر به معروف و نهی از منکر، علت جوان ماندن نظام اسلامی

حال که نظام ما بیست و یک ساله و جوان است و در مقایسه با نظام فرتوت هفتاد و چند ساله پیر کمونیستی در شوروی به‌طور طبیعی هم جوان است؛ اما اگر صد سال هم بر چنین نظامی بگذرد، چنانچه امر به معروف باشد و شما وظیفه خودتان بدانید که اگر منکری را در هر شخصی دیدید، او را از این منکر نهی کنید، آنگاه این نظام اسلامی، همیشه تروتازه و باطراوت و شاداب می‌ماند.^{۱۶}

۱۵. ۱۳ اسفندماه ۱۳۷۲

۱۶. ۱۹ تیرماه ۱۳۷۹

۱۷ امر به معروف و نهی از منکر، شرط یاری خداوند

نصرت الهی، امت بزرگ اسلامی، مسلمان، نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر، وعده‌های الهی

خداوند متعال چهار شاخص را در این آیه شریفه (سوره حج، آیه ۴۱) برای آن مؤمنانی که قدرت در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد و از زیر سلطه قدرتمندان جائر خارج می‌شوند، معین کرده و وعده داده است که «إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ»؛ خدای متعال قادر است که چنین ملتی را نصرت کند و یقیناً هم نصرت خواهد کرد. از این چهار شرط، یکی نماز است، یکی زکات است، یکی امر به معروف است و دیگری نهی از منکر.^{۱۷}

بخش ششم: اولویت‌ها در امر به معروف و نهی از منکر

۱۸ اولویت‌بندی امر به معروف و نهی از منکر باید از روی شناخت باشد.

ما سرِ یک قضیه‌ای با آقایایی که مرد محترمی هم بود، بحث می‌کردیم. من دیدم واضح‌ترین امور را به او می‌گویم و او ملتفت نیست. او تعجب می‌کرد که من چرا این حرف‌ها را می‌زنم؛ من هم تعجب می‌کردم که او چرا نمی‌فهمد! غرض؛ شما در این قضیه، آن درک سیاسی را به کار بگیرید. چشم را نبندید و فقط همان یک شعارِ نهی از منکر را بدهید. این هم منکر است. «هذا منکر و کل منکر یجب نهی عنه، فهذا یجب نهی عنه.» قضیه این‌گونه نیست. باید نگاه کنید ببینید کدام

منکر باید نهی شود؛ کدام منکر حالا باید نهی شود و کدام منکر واقعاً منکر خطرناکی است؟^{۱۸}

۱۹ اولویت‌بندی امر به معروف و نهی از منکر

معنای مهمّ امر به معروف و نهی از منکر را نباید به مسائل زیر نصاب اهمّیت منحصر کرد. بعضی تصوّر می‌کنند امر به معروف و نهی از منکر منحصر می‌شود به این که انسان تذکر بدهد به فلان زن یا فلان مردی که یک فرع دینی را رعایت نمی‌کند؛ البته این‌ها امر به معروف و نهی از منکر است اما مهم‌ترین قلم امر به معروف و نهی از منکر عبارت است از امر به بزرگ‌ترین معروف‌ها و نهی از بزرگ‌ترین منکرها. بزرگ‌ترین معروف‌ها در درجهٔ اول عبارت است از ایجاد نظام اسلامی و حفظ نظام اسلامی؛ این امر به معروف است. معروفی بالاتر از ایجاد نظام اسلامی و حفظ نظام اسلامی نداریم؛ هر کسی که در این راه تلاش کند، امر به معروف است؛ حفظ عزّت و آبروی ملت ایران، بزرگ‌ترین معروف است. معروف‌ها این‌ها هستند: اعتلای فرهنگ، سلامت محیط اخلاقی، سلامت محیط خانوادگی، تکثیر نسل و تربیت نسل جوان آماده برای اعتلای کشور، رونق دادن به اقتصاد و تولید، همگانی کردن اخلاق اسلامی، گسترش علم و فناوری، استقرار عدالت قضایی و عدالت اقتصادی، مجاهدت برای اقتدار ملت ایران و ورای آن و فراتر از آن، اقتدار امت اسلامی و تلاش و مجاهدت برای وحدت اسلامی. مهم‌ترین معروف‌ها این‌ها

است و همه موظفاندر راه این معروف‌ها تلاش کنند؛ امر کنند. نقطه مقابل این‌ها هم عبارت است از منکرها. ابتدال اخلاقی منکر است، کمک به دشمنان اسلام منکر است، تضعیف نظام اسلامی منکر است، تضعیف فرهنگ اسلامی منکر است، تضعیف اقتصاد جامعه و تضعیف علم و فناوری منکر است؛ از این منکرها باید نهی کرد. اولین امر به معروف هم خود ذات مقدس پروردگار است که می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ آيَاتِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَ يَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ وَ الْبَغْيِ» خدا امر به معروف و ناهی از منکر است؛ معروف‌ها هم مشخص شده است، منکرها هم معلوم شده است. وجود مقدس پیامبر معظم اسلام (ص) از برترین آمران به معروف و ناهیان از منکر است؛ آیه قرآن [می‌فرماید] «يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ» ائمه (علیهم السلام) بزرگ‌ترین آمران به معروف و ناهیان از منکرند؛ در زیارت می‌خوانید: «اشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ» مؤمنین و مؤمنات در هر نقطه‌ای از جهان اسلام آمران به معروف‌اند که فرمود: «وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ» این‌ها چهارپایه اصلی برای نظام‌سازی است که از هر کدام از این‌ها، شاخه‌هایی منشعب می‌شود. نظام اسلامی متکی است به اقامه صلوات، ایتای زکات، امر به معروف و نهی از منکر؛ یعنی انسجام و ارتباط اجتماعی و قلبی میان آحاد مردم در نظام اسلامی.^{۱۹}

۲۰ مهم‌ترین حوزه‌ امر به معروف و نهی از منکر: مسائل

البته امر به معروف و نهی از منکر حوزه‌های گوناگونی دارد که باز مهم‌ترینش حوزه‌ مسائل است؛ یعنی شما باید ما را به معروف، امر و از منکر، نهی کنید. مردم باید از مسائل، کار خوب را بخواهند؛ آن هم نه به صورت خواهش و تقاضا؛ بلکه باید از آن‌ها بخواهند.^{۲۰}

۲۱ اولویت امر به معروف و نهی از منکر اجتماعی بر مسائل فردی

بخشی دیگر از امر به معروف و نهی از منکر، که باز آن را مختصر عرض می‌کنم، مربوط به عموم مردم است و در درجه اول عبارت است از امر به معروف و نهی از منکر در مسائل اجتماعی. البته در مسائل فردی، تقوا بسیار زیاد مورد توصیه امیرالمؤمنین است؛ اما در زمینه مسائل اجتماعی شاید هیچ خطابی به مردم شدیدتر، غلیظتر، زنده‌تر و پُرهیجان‌تر از خطاب امر به معروف و نهی از منکر نیست. امر به معروف و نهی از منکر، وظیفه‌ای عمومی است.^{۲۱}

۲۲ اولویت‌های امر به معروف

در مسئله امر به معروف و نهی از منکر، فقط نهی از منکر نیست؛ امر به معروف و کارهای نیک هم هست. برای جوان، درس خواندن، عبادت کردن، اخلاق نیک، همکاری اجتماعی،

۲۰. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

۲۱. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

ورزش صحیح و معقول و رعایت آداب و عادات پسندیده در زندگی، همه جزء اعمال خوب است. برای یک مرد، برای یک زن و برای یک خانواده، وظایف خوب و کارهای بزرگی وجود دارد. هرکسی را که شما به یکی از این کارهای خوب امر کنید به او بگویید و از او بخواهید، امر به معروف است. نهی از منکر هم فقط نهی از گناهان شخصی نیست. تا می‌گوییم نهی از منکر، فوری در ذهن مجسم می‌شود که اگر یک نفر در خیابان رفتار و لباسش خوب نبود، یکی باید بیاید و او را نهی از منکر کند. فقط این نیست؛ این جزء دهم است.^{۲۲}

۲۳ اولویت‌های نهی از منکر

نهی از منکر در همهٔ زمینه‌های مهم وجود دارد؛ مثلاً کارهایی که افراد توانا دست‌شان می‌رسد و انجام می‌دهند؛ همین سوء استفاده از منابع عمومی؛ همین رفیق‌بازی در مسائل عمومی کشور، در باب واردات، در باب شرکت‌ها و در باب استفاده از منابع تولیدی و غیره؛ همین رعایت رفاقت‌ها از سوی مسئولان. یک‌وقت دو نفر تاجر و کاسب با هم همکاری و رفاقت می‌کنند، آن یک حکم دارد؛ یک‌وقت است کسی که مسئول دولتی است و قدرت و اجازه و امضا در دست اوست، با یک نفر رابطه‌ای ویژه برقرار می‌کند؛ این آن چیزی است که ممنوع و گناه و حرام است و نهی از آن بر همهٔ کسانی که این چیزها را فهمیده‌اند در خود آن اداره، در خود آن بخش، بر مافوق او، بر زیردست او، واجب است؛ تا فضا برای کسی که اهل سوء استفاده است، تنگ شود.^{۲۳}

۲۲. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

۲۳. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

بخش هفتم: اقشار مختلف آمرین به معروف و ناهیان از منکر

۲۴ وظایف مؤمنین بعد از تشکیل حکومت اسلامی

قرآن در ستایش مجاهدان راه حق، کارکرد آنان را پس از پیروزی، اقامهٔ صلات و ایتای زکات و امر به معروف و نهی از منکر می‌داند و در حقیقت، نخستین و مهم‌ترین وظایف آنان را در هنگام تشکیل حکومت معین می‌کند.^{۲۴}

۲۵ امر به معروف و نهی از منکر، وظیفهٔ سنگین مسئولان

امر به معروف و نهی از منکر، واجب حتمی همه است؛ فقط من و شما به‌عنوان مسئولان کشور وظیفه‌مان در باب امر به معروف و نهی از منکر سنگین‌تر است. باید از شیوه‌ها و وسایل مناسب استفاده کنیم؛ اما آحاد مردم هم وظیفه دارند. با چهار تا مقاله در فلان روزنامه، واجب «امر به معروف» نه از وجوب می‌افتد، نه ارزش تأثیرگذاری‌اش ساقط می‌شود. قوام و رشد و کمال و صلاح، وابسته به امر به معروف و نهی از منکر است.^{۲۵}

۲۶ امر به معروف و نهی از منکر همهٔ مسئولان نظام

امر و نهی باید با حالت استعلا باشد. البته معنای استعلا این نیست که آمران حتماً باید بالاتر از مأموران، و ناهیان بالاتر از منهیان باشند؛ نه، روح و مدل امر به معروف، مدل امر و نهی

۲۴. ۹ آذرماه ۱۳۹۶

۲۵. ۱۹ تیرماه ۱۳۷۹

است؛ مدل خواهش و تقاضا و تضرع نیست. نمی‌شود گفت که خواهش می‌کنم شما این اشتباه را نکنید؛ نه، باید گفت آقا! این اشتباه را نکن؛ چرا اشتباه می‌کنی؟ طرف، هر کسی که هست، بنده که طلبه حقیری هستم از بنده مهم‌تر هم باشد، او هم مخاطب امر به معروف و نهی از منکر قرار می‌گیرد.^{۲۶}

۲۷ مسئولیت زنان در امر به معروف و نهی از منکر

در مسئله زن آنچه در درجه اول اهمیت قرار دارد، مسئله «خانواده» است؛ نقش زن به‌عنوان عضوی از خانواده. به‌نظر من از همه نقش‌هایی که زن می‌تواند ایفا کند، این اهمیتش بیشتر است. البته بعضی‌ها این‌طور حرف‌ها را در همان نظر اول با شدت رد می‌کنند و می‌گویند آقا شما می‌خواهید زن را توی خانه اسیر کنید، محبوس کنید، از حضور در صحنه‌های زندگی و فعالیت باز بدارید. نه، به‌هیچ‌وجه قصد ما این نیست؛ اسلام هم این را نخواست. اسلام وقتی می‌گوید: «و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر»، یعنی مؤمنین و مؤمنات در حفظ مجموعه نظام اجتماعی و امر به معروف و نهی از منکر، همه سهیم و شریک‌اند؛ زن را استثنا نکرده. ما هم نمی‌توانیم زن را استثنا کنیم. مسئولیت اداره جامعه اسلامی و پیشرفت جامعه اسلامی بر دوش همه است؛ بر دوش زن، بر دوش مرد؛ هر کدام به نحوی برحسب توانایی‌های خودشان. بحث سر این نیست که آیا زن می‌تواند مسئولیتی در بیرون از منزل داشته باشد یا

نه؛ البته که می‌تواند، شکی در این نیست؛ نگاه اسلامی مطلقاً این را نفی نمی‌کند، بحث در این است که آیا زن حق دارد به‌خاطر همه چیزهای مطلوب و جالب و شیرینی که در بیرون از محیط خانواده برای او ممکن است تصور شود، نقش خود را در خانواده از بین ببرد؟ نقش مادری را، نقش همسری را؟ حق دارد یا نه؟ ما روی این نقش تکیه می‌کنیم.^{۲۷}

۲۸ مسئولیت دانشجویان در امر به معروف و نهی از منکر

درباره نگاه دانشجویان به مسائل کشور، بنده این نگاه نقادانه‌ای را که [این‌جا] دانشجویان داشتند صد درصد تأیید می‌کنم. [البته] ممکن است بعضی نقدها را وارد ندانم؛ چه آنچه مربوط به دستگاه‌های قوه مجریه است، چه آنچه مربوط به قوه قضائیه است، چه آنچه مربوط به دفتر رهبری است. ممکن است بعضی وارد باشد، بعضی وارد نباشد، لکن نفس این نگاه نقادانه را من صد درصد تأیید می‌کنم. من می‌گویم این نگاه نقادانه و دغدغه‌مند، از دانشجویان و محیط دانشگاه نباید گرفته شود. هم نقادانه، هم آرمان‌گرایانه؛ باید دنبال آرمان‌ها باشند. روی کاستی‌ها و کژی‌ها علامت سؤال بگذارند؛ دانشجویان باید کاستی‌ها را ببینند، کجی‌ها را ببینند، عیوب را ببینند و سؤال کند. حالا ممکن است طرف، برای جواب ندادن به این سؤال عذر موجهی داشته باشد، لکن این موجب نمی‌شود که شما سؤال نکنید؛ شما سؤال کنید. روحیه سؤال کردن، امر به معروف، نهی از منکر، مطالبه جدی آرمان‌ها و ارزش‌ها در دانشجویان، روحیه‌ای قابل قبول است.^{۲۸}

۱۳۰۲۷ تیرماه ۱۳۸۶

۱۳۰۲۸ خردادماه ۱۳۹۶

بخش هشتم: روش‌های امر به معروف و نهی از منکر

۲۹ رفق و مدارا در امر به معروف و نهی از منکر

(پرسش) چند وقتی است که مشکل بدحجابی و ارائه فرهنگ‌های غلط در دانشگاه‌ها دغدغه بسیج این دانشگاه‌ها شده است. اگر قاطعیت را ملازمه کارمان کنیم، مطرود خواهیم شد. پیشنهاد حضرت‌عالی چیست؟

(پاسخ) قاطعیت یعنی چه؟ یعنی برخورد فیزیکی و جسمانی؟ این که درست نیست و ما اصلاً این را توصیه نمی‌کنیم؛ اما گفتن و تذکر دادن، خوب است. چه اشکال دارد با اخلاق خوب تذکر دهند؟ دیروز حدیثی را برای جمعی می‌خواندم که امر به معروف و ناهی از منکر باید خودش به آنچه دارد امر و نهی می‌کند، هم عالم باشد و هم عامل. «رفیق لمن یا مرو رفیق لمن ینهی» با رفق و مدارا امر و نهی کند. امر و نهی، یعنی دستور دادن (بکن، نکن) غیر از تمنا کردن است؛ اما همین را با رفق، مدارا و محبت (نه با خشونت) انجام دهد. به‌نظرم این‌طور باید عمل شود.^{۲۹}

۳۰ امر به معروف و نهی از منکر با محبت؛ وسیلۀ اصلی تبلیغ

در خصوص امر به معروف و نهی از منکر حدیثی دیدم که از جمله چیزهایی که برای امر به معروف و نهی از منکر ذکر می‌کند، «رفیق فیما یأمر و رفیق فیما ینهی» بود. آن جایی که جای رفیق است، که غالب جاها هم از این قبیل است، انسان باید با «رفیق» عمل کند؛ برای این که بتواند با محبت آن حقایق را در دل‌ها و در ذهن‌ها جا بدهد و جایگزین کند. تبلیغ برای این است؛ برای زنده کردن احکام الهی و اسلامی است.^{۳۰}

۳۱ امر به معروف و نهی از منکر خجالت ندارد!

به شما جوانان عزیز در هر جای کشور که هستید، من دو تذکر می‌دهم: اولاً امر به معروف و نهی از منکر یک واجب است که رودربایستی و خجالت بر نمی‌دارد. ما گفتیم اگر دیدید کسی مرتکب خلافی می‌شود، امر کنید به معروف و نهی کنید از منکر؛ یعنی به زبان بگویید. نگفتیم مشت و سلاح و قوت به کار ببرید. این‌ها لازم نیست. خدای متعال که این واجب را بر ما مسلمانان نازل فرموده است، خودش می‌داند مصلحت چگونه است. ما هم تا حدودی حکم و مصالح الهی را درک می‌کنیم. بزرگ‌ترین حربه در مقابل گناهکار، گفتن و تکرار کردن است. این که یک نفر بگوید اما ده نفر ساکت بنشینند و تماشا کنند، نمی‌شود. اگر یکی دچار ضعف نفس بشود، یکی خجالت بکشد و یکی بترسد، این که نهی از منکر نخواهد شد. گناهکار هم

فقط بدحجاب نیست که بعضی فقط به مسئله بدحجابی چسبیده‌اند. این، یکی از گناهان است و از خیلی از گناهان کوچک‌تر است. خلاف‌های فراوانی از طرف آدم‌های لابلای در جامعه وجود دارد: خلاف‌های سیاسی، خلاف‌های اقتصادی، خلاف در کسب و کار، خلاف در کار اداری، خلاف‌های فرهنگی. این‌ها همه خلاف است. کسی غیبت می‌کند، کسی دروغ می‌گوید، کسی توطئه می‌کند، کسی مسخره می‌کند، کسی کم‌کاری می‌کند، کسی ناراضی‌تراشی می‌کند، کسی مال مردم را می‌دزدد، کسی آبروی مردم را بر باد می‌دهد. این‌ها همه منکر است. در مقابل این منکرات، عامل بازدارنده، نهی است؛ نهی از منکر. بگویید: «آقا، نکن!» این تکرار «نکن»، برای طرف مقابل، شکننده است. این، نکته اول؛ که نهی از منکر، اراده و تصمیم و قدرت و شجاعت لازم دارد، که بحمدالله، در قشرهای مردم ما و در زن و مرد ما وجود دارد.^{۳۱}

بخش نهم: محیط‌های امر به معروف و نهی از منکر

۳۲ نهی از منکر در محیط خانواده

در محیط خانواده هم می‌شود نهی از منکر کرد. در بعضی از خانواده‌ها حقوق زنان رعایت نمی‌شود؛ در بعضی از خانواده‌ها، حقوق جوانان رعایت نمی‌شود؛ در بعضی از خانواده‌ها، بخصوص حقوق کودکان رعایت نمی‌شود. این‌ها را باید به آن‌ها تذکر داد و از آن‌ها خواست. تضييع حقوق کودکان فقط هم این نیست که انسان به آن‌ها محبت نکند؛ نه. سوء تربیت‌ها،

بی‌اهتمامی‌ها، نرسیدن‌ها، کمبود عواطف و از این قبیل چیزها هم ظلم به آن‌هاست.^{۳۲}

۳۳ نهی از منکر در سطح جامعه

منکراتی که در سطح جامعه وجود دارد و می‌شود از آن‌ها نهی کرد و باید نهی کرد، از جمله این‌هاست: اتلاف منابع عمومی، اتلاف منابع حیاتی، اتلاف برق، اتلاف وسایل سوخت، اتلاف مواد غذایی، اسراف در آب و اسراف در نان. ما این همه ضایعات نان داریم؛ این یک منکر است؛ یک منکر دینی است؛ یک منکر اقتصادی و اجتماعی است؛ نهی از این منکر هم لازم است؛ هر کسی به هر طریقی که می‌تواند؛ یک مسئول یک‌طور می‌تواند، یک مشتری نانوايي یک‌طور می‌تواند، یک کارگر نانوايي طور دیگر می‌تواند. طبق بعضی از آمارهایی که به ما دادند، مقدار ضایعات نان ما برابر است با مقدار گندمی که از خارج وارد کشور می‌کنیم! آیا این جای تأسّف نیست؟! همه این‌ها منکرات است و نهی از آن‌ها لازم است.^{۳۳}

---

۳۲. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

۳۳. ۲۵ آذرماه ۱۳۷۹

بخش دهم: مراحل امر به معروف و نهی از منکر

۳۴ مراحل قلبی و زبانی امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف، یعنی دیگران را به کارهای نیک امر کردن. نهی از منکر، یعنی دیگران را از کارهای بد نهی کردن. امر و نهی، فقط زبان و گفتن است. البته یک مرحله قبل از زبان هم دارد که مرحله قلب است و اگر آن مرحله باشد، امر به معروف زبانی، کامل خواهد شد. وقتی شما برای کمک به نظام اسلامی مردم را به نیکی امر می‌کنید مثلاً احسان به فقرا، صدقه، رازداری، محبت، همکاری، کارهای نیک، تواضع، حلم، صبر و می‌گویید این کارها را بکن؛ اگر دل شما نسبت به این معروف، بستگی و شیفتگی داشته باشد، این امر شما، امر صادقانه است. وقتی کسی را از منکرات نهی می‌کنید مثلاً ظلم کردن، تعرض کردن، تجاوز به دیگران، اموال عمومی را حیف و میل کردن، دست‌درازی به نوامیس مردم، غیبت کردن، دروغ گفتن، نمامی کردن، توطئه کردن، علیه نظام اسلامی کار کردن، با دشمن اسلام همکاری کردن و می‌گویید این کارها را نکن؛ وقتی در دل شما نسبت به این کارها بغض وجود داشته باشد، این نهی، یک نهی صادقانه است و خود شما هم طبق همین امر و نهی تان عمل می‌کنید. اگر خدای نکرده دل با زبان همراه نباشد، آن‌گاه انسان مشمول این جمله می‌شود که «لعن الله الامرین بالمعروف التارکین له». کسی که مردم را به نیکی امر می‌کند، اما خود او به آن عمل نمی‌کند؛ مردم را از بدی نهی می‌کند، اما خود او همان بدی را مرتکب می‌شود؛ چنین شخصی مشمول لعنت خدا می‌شود و سرنوشت بسیار خطرناکی خواهد داشت.^{۳۴}

۳۵ مرحله اقدام وظیفه حکومت، مرحله زبان وظیفه

عموم مردم

امر به معروف، یک مرحله گفتن و یک مرحله عمل دارد. مرحله عمل، یعنی اقدام با دست و با زور. این مرحله، امروز به عهده حکومت است و باید با اجازه حکومت انجام بگیرد و لاغیر. مرحله گفتن با زبان، بر همه واجب است و همه باید آن را بدون ملاحظه انجام بدهند.^{۳۵}

۳۶ وظیفه بسیج در امر به معروف و نهی از منکر،

به عنوان ضابط قضایی

مرحله سوّم، همان است که ایشان اشاره کردند و من دیروز آیین نامه اش را تصویب کردم و ابلاغ شد. آن آیین نامه، آیین نامه خوبی است. منتها، این کار شما نیست. کار بسیج است؛ که اگر در آیه «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ» مِنْ را «مِنْ تَبَعِيَّهِ» بگیریم، همان بعض اند، که باید در همه مراحلش امر به معروف کنند؛ حتی در مرحله سوّمش، که مرحله ید است. آن ها مرحله یدند. منتها در آیین نامه اضافه کردم: گروهی که مرحله سوّم را انجام می دهند، موظّف اند پشتیبان مرحله دومی ها هم باشند؛ یعنی اگر کسی امر و ناهی بود، سر و کارش به کلانتری نیفتد که به او اهانت کنند؛ یعنی این بسیجی برود با آن قوه ضبط قضایی یا ضابطیت قضایی که قانون به او داده است، از آن شخص حمایت کند.^{۳۶}

۱۳۶۸ دی ماه ۱۹۰۳۵

۱۳۷۲ تیرماه ۳۱۰۳۶

بخش یازدهم: شیوه‌های امر به معروف و نهی از منکر

۳۷ شیوه‌ امر به معروف و نهی از منکر

طرف امر به معروف و نهی از منکر فقط طبقهٔ عامهٔ مردم نیستند؛ حتی اگر در سطوح بالا هم هستند، شما باید به او امر کنید؛ نه اینکه از او خواهش کنید؛ باید بگویید: آقا! نکن؛ این کار یا این حرف درست نیست. امر و نهی باید با حالت استعلا باشد. البته این استعلا معنایش این نیست که آمران حتماً باید بالاتر از مأموران، و ناهیان بالاتر از منهیان باشند؛ نه، روح و مدل امر به معروف، مدل امر و نهی است؛ مدل خواهش و تقاضا و تضرع نیست. نمی‌شود گفت که خواهش می‌کنم شما این اشتباه را نکنید؛ نه، باید گفت «آقا! این اشتباه را نکن؛ چرا اشتباه می‌کنی؟» طرف، هر کسی هست. بنده که طلبهٔ حقیری هستم از بنده مهم‌تر هم باشد، او هم مخاطب امر به معروف و نهی از منکر قرار می‌گیرد.^{۳۷}

۳۸ روش امر به معروف و نهی از منکر: بگو و برو

یک نفر کار خلافی می‌کند، می‌گویند آقا شما این کار را نباید می‌کردی. این مطلب را بگو و برو. اگر نفر دوم هم بگوید آقا شما باید این کار را نمی‌کردی؛ بدانید اگر دعوا هم بکند، دعوایش کمتر از آنی است که با نفر اول کرده است. نفر سوم و نفر دهم و نفر بیستم هم همین‌طور؛ بنابراین، اگر نهی از منکر باب شد و تا نفر بیستم رسید، شما خیال می‌کنید آن آدم دیگر آن کار را تکرار خواهد کرد؟ نهی از منکر واقعاً معجزه می‌کند.

۱۳۰۳۷، ۱۹ تیرماه ۱۳۷۹

فقط هم زبانی؛ یدی آن در اختیار حکومت است؛ یعنی اگر جایی باید با گناهکار به صورت یدی و مجازاتی برخورد کنند، فقط دستگاه‌هایی از حکومت هستند که مسئول این کارند؛ مردم نباید بکنند؛ اما زبانی، چرا؛ خیلی هم اثر دارد.^{۳۸}

۳۹ تکرار، رمز تأثیرگذاری امر به معروف و نهی از منکر

یکی از عواملی که در جامعه از بدی‌ها جلوگیری می‌کند، نهی از منکر و منکر ساختن منکر است. نگذاریم «منکر»، معروف و «معروف»، منکر شود. نهی از منکر کردن، مثل این است که بگویید آقا چرا این کار را می‌کنی؟ این چه حرکت بدی است که انجام می‌دهی؟ یک نفر بگوید، دو نفر بگویند، ده نفر بگویند؛ بالاخره طرف مجبور می‌شود ترک کند؛ یعنی اگر بارها گفته شد، روحاً مغلوب می‌شود. من همین امر به معروف و نهی از منکر زبانی را، ولو به شکل خیلی راحت و آرام و بدون هیچ خشونت و دعوایی، واقعاً یکی از معجزات اسلام می‌دانم.^{۳۹}

۴۰ تأثیر تکرار در امر به معروف و نهی از منکر

یک آقا حرکت خلافی انجام می‌دهد. کسی از پهلویش رد شود و همین قدر بگوید «آقا؛ این کار شما خلاف است. نکنید!» و رد شود برود! عصبانیت هم لازم نیست. تهدید به عمل هم لازم نیست. جوانان ما دل‌شان می‌خواهد وقتی ما گفتیم «امر به معروف کنید»، یک خنجر هم بدهیم دست‌شان؛ یک پارابلوم هم بدهیم و بگوییم: «آقا؛ اگر نشد، بزن!» در حالی که این زدن،

۴۰۳۸. اسفندماه ۱۳۷۷

۴۰۳۹. اسفندماه ۱۳۷۷

یک کارِ دیگر است. اگر همین کار انجام گیرد (یعنی شما بتوانید به مردم تفهیم کنید که اگر کارِ خلافی دیدند، بگویند «آقا نکن» و بروند)، کارِ بزرگی است. اگر ده نفر بگویند «نکن» و بروند، مگر کسی جرئت پیدا می‌کند که باز آن کارِ خلاف را بکند؟! این که می‌بینید وقتی شما دو بار، سه بار گفتید «نکن»، او عصبانی می‌شود، می‌آید یقۀ شما را می‌گیرد، پیداست که این ضربه، شکننده است. اگر شکننده نبود، عصبانیت نداشت! می‌گفتی «نکن»؛ او هم نگاهی می‌کرد و محل نمی‌گذاشت.^{۴۰}

۴۱ امر به معروف و نهی از منکر و بردباری به خاطر خدا

یک نفر کارِ خلافی می‌کند، می‌گویند آقا شما این کار را نباید می‌کردی. این مطلب را بگو و برو. می‌گوید او برمی‌گردد و دو تا فحش به من می‌دهد. خیلی خوب؛ حالا دو تا فحش هم به شما بدهد؛ به خاطر امر خدا تحمل کنید!^{۴۱}

۴۲ شیوهٔ امر به معروف قلبی

در شرع مقدّس اسلام، همان‌طور که می‌دانید امر به معروف سه مرحله دارد. یک مرحله، مرحلهٔ قلبی است. این را بد نیست این‌جا بگوییم که بعضی می‌گویند «امر قلبی که امر و نهی نیست». این، اشکالی رایج و واضح است و به‌نظر ما، اشکالی ناوارد است. وقتی شما گناه را می‌بینید، در مرحلهٔ امر قلبی و نهی قلبی، از شما می‌خواهند که در قلب‌تان مدام حدیث نفس کنید که «لاتفعل! لاتفعل!» منتها شرایط اجازه نمی‌دهد که

۴۰. ۳۱ خردادماه ۱۳۷۲

۴۱. ۴ اسفندماه ۱۳۷۷

این «لاتفعل» از قلب شما به زبان تان برسد. این را می‌خواهند؛ یعنی می‌خواهند همان حالت علو و استعلایی که در امر و ناهی وجود دارد، در قلب انسان هم باشد. وقتی شما می‌بینید کسی معروفی را انجام نمی‌دهد، باید به او بگویید «افعل! افعل! افعل!» در قلب هم، باید دائم این باشد و بجوشد. منتها وقتی این در انسان می‌جوشد؛ اما شرایط نیست و نمی‌تواند بگوید، نمی‌گوید. اما این جوشش و تحوّل درونی و این امر و نهی درونی، باید باشد. بنابراین، صدق امر و نهی بر همان امر و نهی قلبی هم، صدق واقعی و حقیقی است؛ صدق مجازی نیست. منتها، امری است که به تحقق خارجی نمی‌پیوندد. چون امر زبانی هم، اول از قلب شروع می‌شود. وقتی شما می‌گویید «افعل»، اول قلب تان می‌گوید. منتها زبان، آلت بیان اراده است. آن اراده، منهای زبان، در قلب وجود دارد. این مرحله اول که از محل کلام خارج است و شما باید کاری کنید که همه مردم، لااقل این امر و نهی قلبی را داشته باشند.^{۴۲}

۴۳ تأثیر امر به معروف زبانی

بعد می‌رسیم به مرحله زبانی. مسئولیت شما، مسئله زبانی است؛ یعنی شما باید کاری کنید که امر و نهی زبانی انجام گیرد که اگر تحقق پیدا کند مهم‌ترین عامل است و تأثیرش حتی از جهادی که توپ و تفنگ و بمب اتم دارد، بیشتر است. منتها مردم امتحان نمی‌کنند. باید یک‌بار امتحان کنند تا ببینند. من عرض می‌کنم: دیگر از امریکا بالاتر، قدرتمندتر،

مستکبرتر، طاغی‌تر؟! اگر همهٔ مسلمانان عالم تصمیم بگیرند که ماهی یک‌بار به امریکا بگویند «نکن!»، همین، امریکا را می‌شکند؛ یعنی کاری که با بمب اتم نمی‌شود، با این اقدام می‌شود. کار زبانی، کار یدی هم نمی‌خواهد.^{۴۳}

۴۴ تأثیر زبان، از مشت پولادین بیشتر است!

نهی از منکر برای مردم، فقط زبانی است. البته برای حکومت، این‌طور نیست. اگر منکر بزرگی باشد، برخورد حکومت احیاناً ممکن است برخورد قانونی و خشن هم باشد؛ لیکن نهی از منکر و امر به معروفی که در شرع مقدّس اسلام هست، زبان است؛ «انما هی اللسان». تعجب نکنید. من به شما عرض می‌کنم که تأثیر امر و نهی زبانی اگر انجام گیرد از تأثیر مشت پولادین حکومت‌ها بیشتر است. من چند سال است که گفته‌ام امر به معروف و نهی از منکر. البته عده‌ای این کار را می‌کنند؛ اما همه نمی‌کنند. همه تجربه نمی‌کنند، می‌گویند آقا چرا اثر نمی‌کند! تجربه کنید. منکری را که دیدید، با زبان تذکر دهید. اصلاً لازم هم نیست زبان گزنده باشد یا شما برای رفع آن منکر، سخنرانی کنید. یک کلمه بگویید: «آقا! خانم! برادر! این منکر است.» شما بگویید، نفر دوم بگوید، نفر سوم بگوید، نفر دهم بگوید، نفر پنجاهم بگوید؛ کی می‌تواند منکر را ادامه دهد؟ البته به شما بگویم عزیزان من! منکر را باید بشناسید. چیزهایی ممکن است به نظر بعضی منکر بیاید؛ درحالی‌که منکر نباشد. باید معروف و منکر را بشناسید. واقعاً باید بدانید

این منکر است. بعضی گفته‌اند که باید احتمال تأثیر وجود داشته باشد. من می‌گویم احتمال تأثیر همه‌جا قطعی است.^{۴۴}

۴۵ سلاح زبان، کارسازتر از مشت!

جوانان در محیط خودشان، امر به معروف و نهی از منکر کنند. چرا این واجب امر به معروف، امر به کارهای خوب در جامعه اسلامی هنوز اقامه نشده است؟ نگویید به من چه؛ او هم نمی‌تواند بگوید به تو چه؛ اگر هم گفت، شما اعتنا نکنید. بعضی خیال می‌کنند تا منکری دیده شد، باید با مشت به سراغش بروند! نه، ما سلاحی داریم که از مشت کارگتر است. آن چیست؟ سلاح زبان. زبان از مشت خیلی کارگتر و نافذتر و مؤثرتر است؛ مشت کاری نمی‌کند. بعضی جوانان به ما نامه می‌نویسند که اجازه بدهید ما با این تظاهرات منکراتی، مقابله و مبارزه کنیم. خیلی خوب، مقابله بکنید؛ اما چطور؟ بریزید طرف مقابل را تکه‌پاره کنید؟! نه، این نیست. حرف بزنید، بگویید؛ یک کلمه بیشتر هم نمی‌خواهد؛ لازم نیست یک سخنرانی بکنید. کسی که می‌بینید خلافتی را مرتکب می‌شود، دروغ، غیبت، تهمت، کین‌ورزی نسبت به برادر مؤمن، بی‌اعتنایی به محرّمات دین، بی‌اعتنایی به مقدّسات، اهانت به پذیرفته‌های ایمانی مردم، پوشش نامناسب، حرکت زشت، یک کلمه آسان بیشتر نمی‌خواهد؛ بگویید «این کار شما خلاف است، نکنید!» لازم هم نیست که با خشم همراه باشد. شما بگویید، دیگران هم بگویند، گناه در جامعه خواهد خشکید. چرا کسانی از

گفتن ابا می‌کنند؟ یک عده بر اثر ضعف نفس از گفتن ابا می‌کنند، یک عده هم خیال می‌کنند که گفتن فایده‌ای ندارد؛ باید با دست جلو بروند! نه، زبان از دست خیلی مهم‌تر است. امر به معروف و نهی از منکر را اقامه کنید؛ نگذارید در جوامع جوان چه در مدرسه‌ها و چه در دانشگاه‌ها کار به فساد بکشد. این مراکز برای دشمن هدف است. بدانید که نسل جوان این جامعه و این ایران اسلامی زنده است؛ دشمن هم این را بداند. با بودن شما جوانان مؤمن، حجت بر ما تمام است.^{۴۵}

بخش دوازدهم: تعامل مردم و حاکمیت در امر به معروف و نهی از منکر

۴۶ امر به معروف و نهی از منکر وظیفه مردم؛ پشتیبانی و وظیفه دستگاه‌های حکومتی

منتظر نباشید که دستگاه‌ها بیایند و کاری کنند. بعضی از مردم به این جا تلفن زدند، نامه نوشتند و سفارش کردند که «آقا! شما گفتید نهی از منکر. سیل پشتیبانی‌ها هم انجام گرفت؛ اما عملاً کاری نشد!» عملاً چه کار می‌خواستید بشود؟ مگر لازم است که این جا هم دولت وارد شود یا دستگاه قضایی مستقیم وارد شود؟ خود مردم باید وارد شوند. خود مردم باید نهی کنند. البته دولت، مجلس شورای اسلامی، دستگاه قضایی و نیروی انتظامی، موظفاند که ناهی از منکر را پشتیبانی کنند. این، وظیفه آنهاست. مباشر کار، خود مردم می‌توانند باشند و باید باشند. بخش عمده قضیه، این‌جاست. جوان

رزمنده، خانواده شهیدداده، خانواده ایثارگر، خانواده اهل انفاق،
مؤمنین نمازخوان و روزه‌گیر و مسجدبرو، دلسوزان انقلاب،
روشن‌فکران علاقه‌مند به مفاهیم اسلامی و انقلابی؛ همه این‌ها
باید در صحنه باشند.^{۴۶}

۴۷ حمایت مسئولین از آمرین به معروف و ناهیان از منکر کشور

وظیفه ما، مسئولین، قانون‌گذاران و مجریان است که راه و
زمینه را برای اجرای این واجب الهی هموار و فراهم کنیم.
امروز بحمدالله مجلس شورای اسلامی، مجریان، مسئولین
کشور و دستگاه قضایی، همه از خود این ملت هستند. مبدا
در گوشه و کنار یا در دستگاه انتظامی یا قضایی، کسانی باشند
که راه را بر امر به معروف و ناهی از منکر سد کنند! مبدا
کسانی باشند که اگر کسی امر به معروف و نهی از منکر کرد،
از او حمایت نکنند، بلکه از مجرم حمایت کنند! البته گاهی
خبرهایی از گوشه و کنار کشور به گوش من می‌رسد. هر جا که
بدانم و احساس کنم و خبر اطمینان‌بخشی پیدا کنم که امر
به معروف و ناهی از منکر، خدای‌نکرده مورد جفای مأمور و
مسئولی قرار گرفته، خودم وارد قضیه خواهم شد.^{۴۷}

۴۸ امر به معروف و نهی از منکر وظیفه مردم است نه ستاد

شما نباید «ستاد امر به معروف و نهی از منکر» باشید. باید
«ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر» باشید. «ستاد امر

۲۹.۴۶ مهرماه ۱۳۷۱

۲۹.۴۷ مهرماه ۱۳۷۱

به معروف»، یعنی این که امر به معروف در مملکت، یکجا، کار ستادی رویش می‌شود! مگر می‌شود شما چنین کاری بکنید؟! امر به معروف، مال همه مردم است. مگر می‌شود در یک ستاد ده نفره بنشینند و سازمان‌دهی ستادی امر به معروف در سطح کشور را بکنند؟! این که اصلاً امکان ندارد. شما باید یک کار دیگر را به عهده بگیرید. نخواهید مباشرتاً، امر به معروف و نهی از منکر کنید. شما باید امر به معروف را در جامعه احیا کنید. این، آن چیزی است که من خواسته‌ام. بارها و مکرراً گفته‌ام و متأسفانه، این حرف به گوش افراد هم نمی‌رود. من می‌گویم: «مردم باید این روحیه را پیدا کنند. مردم همان‌طور که نماز را واجب می‌دانند باید امر به معروف را هم واجب بدانند.» باید این به مردم حالی شود که «لتأمرن بالمعروف و لتنهين عن المنکر او لیسلمن الله علیکم شرارکم». همان‌طور که در جنگ متوجه شدند که جنگ برایشان لازم است. شما، این کار را باید بکنید. اساس کار شما احیای امر به معروف و نهی از منکر است؛ نه مباشرتاً سازمان‌دهی امر به معروف و نهی از منکر.^{۴۸}

۴۹ سوء استفاده دشمن از امر به معروف

مواظب باشید کسانی از این واجب الهی سوء استفاده نکنند. حساب صاف کردن‌ها، به خرده حساب‌های گذشته رسیدن، پرده‌داری، آبروریزی، تعرض به نوامیس و عرض و مال این و آن به بهانه این واجب الهی، این‌ها نباید باشد. مردم باید هوشیار باشند. مردم همواره و در همه قضایا تیزهوش‌اند. تیزهوشی

مردم است که خیلی از اوقات دستگاه‌ها را متوجه قضایای گوناگون می‌کند. در همین قضایای رذالت‌ها و مودی‌گری‌های ضدانقلاب و گروهک‌ها، از روز اول تا امروز، غالباً مردم بودند که کمک کردند، مباشرت کردند، تیزبینی کردند، دقت به خرج دادند، چیزی را دیدند و اقدامی را انجام دادند و مسئولین را هم هدایت کردند. این‌جا نیز همان‌طور است. خود مردم، با تیزهوشی نباید بگذارند این واجب الهی و این فریضه بزرگ زمین بماند یا خدای ناکرده مورد سوء استفاده قرار گیرد.^{۴۹}

۵۰ حریم خصوصی در امر به معروف و نهی از منکر

فرض کنید در خانه مردم جشن عروسی برپاست؛ می‌زنند و می‌رقصند. شما حق ندارید داخل خانه آن‌ها شوید؛ مگر با اجازه دادستان. اما یک‌وقت هست که فردی می‌خواند، به قصد این‌که صدایش در بیرون منتشر شود. مثل آن قاضی معممی که روز بیست‌ویکم ماه رمضان، در فلان‌جا، رفته لب دریا به عیش و عشرت! او را باید گرفت و به تعبیر مبالغه‌آمیز کله‌اش را کند. توجه کردید؟ حالا قضات نترسند! بحثِ «سَر کندن» نیست! غرض این است که ما باید ببینیم چه هست که در جهت مقابل سلطه اشراک است و آن امر به معروف و نهی از منکر، برای ما لازم است. مصداقش را شما باید پیدا کنید. مواردش را شما باید پیدا کنید.^{۵۰}

---

۴۹. ۲۹ مهرماه ۱۳۷۱

۵۰. ۳۱ خردادماه ۱۳۷۲

Lined writing area consisting of 20 horizontal dotted lines.

اصل هشتم قانون اساسی

در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهدهٔ مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت؛ که شرایط، حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند.

«وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ».

کتاب پنجم:
قانون حمایت از
آمران به معروف
و ناهیان از منکر

امری به
زی و

ماده ۱ در این قانون، معروف و منکر عبارت‌اند از هرگونه فعل و قول، یا ترک فعل و قولی که به‌عنوان احکام اولی و یا ثانوی در شرع مقدس یا قوانین، مورد امر قرار گرفته یا منع شده باشد.

تبصره در احکام حکومتی، نظر مقام ولی فقیه ملاک عمل خواهد بود.

ماده ۲ امر به معروف و نهی از منکر، دعوت و واداشتن دیگران به معروف و نهی و بازداشتن از منکر است.

ماده ۳ امر به معروف و نهی از منکر در این قانون ناظر به رفتاری است که علنی بوده و بدون تجسس مشخص باشد.

ماده ۴ مراتب امر به معروف و نهی از منکر، قلبی، زبانی، نوشتاری و عملی است. مراتب زبانی و نوشتاری آن وظیفهٔ آحاد مردم و دولت است و مرتبهٔ عملی آن در موارد و حدودی که قوانین مقرر کرده، تنها وظیفهٔ دولت است.

ماده ۵ در اجرای امر به معروف و نهی از منکر نمی‌توان متعرض حیثیت، جان، مال، مسکن، شغل و حریم خصوصی و حقوق اشخاص شد؛ مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

تبصره اماکنی که بدون تجسس در معرض دید عموم قرار می‌گیرند، مانند قسمت‌های مشترک آپارتمان‌ها، هتل‌ها، بیمارستان‌ها و نیز وسایل نقلیه، مشمول حریم خصوصی نیست.

ماده ۶ هیچ شخص یا گروهی حق ندارد به‌عنوان امر به معروف و نهی از منکر به اعمال مجرمانه از قبیل توهین، افترا،

ضرب، جرح و قتل مبادرت نماید. مرتکب طبق قانون مجازات اسلامی، مجازات می‌شود.

ماده ۷ مجازات اشخاصی که مبادرت به اعمال مجرمانه نسبت به امر به معروف و ناهی از منکر نمایند، قابل تخفیف یا تعلیق نیست و صدور حکم مجازات به هیچ عنوان تعویق نمی‌افتد.

تبصره چنانچه مجنی‌علیه یا اولیای دم از حق خود گذشت کنند، جنبه عمومی جرم حسب مورد مطابق ماده (۶۱۴) قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم - تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵/۳/۲) و تبصره ماده (۲۸۶) از کتاب دوم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ رسیدگی می‌شود.

ماده ۸ مردم از حق دعوت به خیر، نصیحت، ارشاد در مورد عملکرد دولت برخوردارند و در چارچوب شرع و قوانین می‌توانند نسبت به مقامات، مسئولان، مدیران و کارکنان تمامی اجزای حاکمیت و قوای سه‌گانه اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، نیروهای مسلح و همه دستگاه‌هایی که شمول قوانین و مقررات عمومی نسبت به آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است، امر به معروف و نهی از منکر کنند.

ماده ۹ اشخاص حقیقی یا حقوقی حق ندارند در برابر اجرای امر به معروف و نهی از منکر مانع ایجاد کنند. ایجاد هر نوع مانع و مزاحمت به موجب قانون جرم شناخته شده

است و علاوه بر مجازات مقرر، موجب محکومیت به حبس تعزیری یا جزای نقدی درجه هفت می شود. در مورد اشخاص حقوقی، افرادی که با سوء استفاده از قدرت یا اختیارات قانونی و اداری از طریق تهدید، اخطار، توبیخ، کسر حقوق یا مزایا، انفصال موقت یا دائم، تغییر محل خدمت، تنزل مقام، لغو مجوز فعالیت، محرومیت از سایر حقوق و امتیازات، مانع اقامه امر به معروف و نهی از منکر شوند، علاوه بر محکومیت اداری به موجب قانون رسیدگی به تخلفات اداری، حسب مورد به مجازات بند (پ) ماده (۲۰) قانون مجازات اسلامی محکوم می شوند.

تبصره وجوه حاصل از اجرای این ماده پس از واریز به خزانه کل کشور با پیش بینی در بودجه سالانه، صد درصد (۱۰۰٪) در اختیار ستاد قرار می گیرد.

ماده ۱۰ وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان بسیج مستضعفین، شهرداری ها و سایر نهادها و دستگاه های فرهنگی مکلف اند شرایط اقامه امر به معروف و نهی از منکر و بالا بردن سطح آگاهی های عمومی در این خصوص را از طریق آموزش و اطلاع رسانی فراهم کنند.

ماده ۱۱ قوه قضاییه مکلف است به منظور تسریع در رسیدگی به جرائم موضوع این قانون، شعب ویژه ای را اختصاص دهد.

تبصره آمران به معروف و ناهیان از منکر مشمول

حمایت‌های قضایی موضوع ماده (۴) قانون حمایت قضایی از بسیج مصوب ۱۳۷۱/۱۰/۱ مجلس شورای اسلامی می‌شوند.

ماده ۱۲ وزارت امور خارجه، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط موظفاند اتباع خارجی را قبل و حین ورود به کشور نسبت به قوانین و مقررات و رعایت شؤن اسلامی آگاه کنند.

ماده ۱۳ در مواردی که نسبت به آمر به معروف و ناهی از منکر جنایتی واقع شود و جانی شناسایی نشود یا در صورت شناسایی به علت عدم تمکن مالی ناتوان از پرداخت دیه در مهلت مقرر باشد، در صورت تقاضای دیه از سوی مجنی‌علیه یا اولیای دم حسب مورد، پس از صدور حکم قطعی از سوی مرجع صالح قضایی، دیه از محل تبصره ماده (۹) این قانون پرداخت می‌شود.

تبصره هرگاه جانی شناسایی شود یا تمکن مالی پیدا کند، ستاد می‌تواند در صورت اذن مجنی‌علیه یا ولی وی حسب مورد نسبت به وصول دیه و خسارات مربوطه از طریق محاکم قضایی اقدام کند.

ماده ۱۴ سازمان‌های مردم‌نهادی که اساسنامه آن‌ها در زمینه امر به معروف و نهی از منکر به ثبت رسیده می‌توانند مطابق ماده (۶۶) قانون آیین دادرسی کیفری و تبصره‌های آن اقدام کنند.

ماده ۱۵ هرگاه به فردی که در مقام اجرای امر به معروف و

نهی از منکر موضوع این قانون اقدام می‌کند، آسیب جسمی یا جانی وارد شود، حسب مورد آسیب جسمی و جانی مزبور منطبق با قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران مصوب ۱۳۹۱/۱۰/۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام و آیین‌نامه اجرایی آن احراز و تعیین می‌شود.

تبصره احراز شهادت یا جانبازی با پیشنهاد کمیته کشوری متشکل از نمایندگان: قوه قضاییه، نیروی انتظامی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، بنیاد شهید و امور ایثارگران و ستاد با تشخیص دادگاه صلاحیت‌دار صورت می‌گیرد.

ماده ۱۶ ستاد امر به معروف و نهی از منکر که در این قانون ستاد نامیده می‌شود، عهده‌دار وظایف زیر است:

۱ تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اساسی در زمینه ترویج و اجرای امر به معروف و نهی از منکر و پیشنهاد آن به مبادی ذی‌ربط

۲ تبادل اطلاعات و نظرات برای شکل‌گیری سیاست‌های مربوط به امر به معروف و نهی از منکر

۳ آسیب‌شناسی و ریشه‌یابی علل ترک معروف و ارتکاب منکر

۴ تعیین الگوهای رفتاری

۵ زمینه‌سازی جهت مشارکت همه‌جانبهٔ آحاد مردم و دستگاه‌های اداری و رسانه‌های عمومی در امور مربوط به فریضهٔ امر به معروف و نهی از منکر

۶ رصد اقدامات انجام‌شده در اجرای این قانون و انعکاس آن به مراجع ذی‌ربط

۷ تدوین راهبردهای آموزشی برای سطوح مختلف جامعه

۸ آموزش و پژوهش و تحقیق در زمینه امر به معروف و نهی

از منکر و ترویج گسترش فرهنگ آن

۹ شناسایی ظرفیت‌ها و کمک به تشکیل جمعیت‌ها و

تشکل‌های مردمی فعال

۱۰ حمایت همه‌جانبه از اقدامات قانونی آمران به معروف و

ناهیان از منکر

۱۱ پیگیری مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در ارتباط با

تکالیف ستاد در خصوص راهکارهای اجرایی فرهنگ عفاف و حجاب

۱۲ ارائه گزارش سالانه به مقام معظم رهبری و قوای سه‌گانه

و مردم

تبصره ۱ وزارت کشور پس از کسب نظر مشورتی ستاد،

نسبت به صدور مجوز برای سازمان‌های مردم‌نهاد خواهان

فعالیت در زمینه امر به معروف و نهی از منکر، اقدام می‌کند.

تبصره ۲ ستادهای استانی و شهرستانی می‌توانند درخواست

اشخاص حقیقی و حقوقی برای تجمع و راهپیمایی در

موضوعات مرتبط با امر به معروف و نهی از منکر را بررسی و

در صورت تأیید، نظر مشورتی خود را جهت صدور مجوز حسب

مورد به استانداری، فرمانداری یا بخشداری ارسال کنند.

تبصره ۳ هرگاه مسئولان ذی‌ربط با تشخیص مراجع قضایی

بدون عذر موجه از صدور مجوز موضوع تبصره‌های (۱) و

(۲) استنکاف نمایند، مستوجب مجازات موضوع ماده (۵۷۰)

قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم - تعزیرات و مجازات‌های

بازدارنده مصوب ۱۳۷۵/۳/۲) هستند.

تبصره ۴ وظایف ستاد، نافی مسئولیت‌های وزرا، مسئولان دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، رؤسای قوای سه‌گانه و مراجع قضایی و ضابطان دادگستری در ارتباط با آنچه در این قانون مقرر شده، نیست.

ماده ۱۷ سازمان بسیج مستضعفین موظف است با به‌کارگیری آحاد بسیجیان در چارچوب قوانین نسبت به فرهنگ‌سازی و اجرای امر به معروف و نهی از منکر در مرتبهٔ زبانی اقدام کند.

تبصره ۱ مفاد این ماده نافی مسئولیت ضابطان قضایی بسیج در موارد پیش‌بینی‌شده در قانون، نیست.

تبصره ۲ تبصره (۳) ماده (۱) قانون حمایت قضایی از بسیج مصوب ۱۳۷۱/۱۰/۱ به شرح زیر اصلاح می‌شود:

تبصره ۳ ستاد امر به معروف و نهی از منکر با همکاری سازمان بسیج مستضعفین برای مرتبهٔ عملی امر به معروف و نهی از منکر موضوع ماده (۴) قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر برای افراد مورد نیاز از سازمان بسیج مستضعفین به‌عنوان ضابطان امر به معروف و نهی از منکر دورهٔ آموزشی برگزار کند.

ماده ۱۸ دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ و مؤسسات و شرکت‌های خصوصی و مراکز خدمات عمومی و اماکن عمومی و واحدهای صنفی موظف به رعایت این قانون هستند.

ماده ۱۹ اعضای ستاد امر به معروف و نهی از منکر به شرح

زیر است:

۱ یکی از ائمه جمعه موقت شهر تهران به انتخاب شورای

سیاستگذاری ائمه جمعه به عنوان رئیس ستاد

۲ وزیر کشور

۳ وزیر اطلاعات

۴ وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی

۵ وزیر آموزش و پرورش

۶ وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

۷ وزیر صنعت، معدن و تجارت

۸ دو نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به پیشنهاد

کمیسیون فرهنگی و انتخاب مجلس به عنوان ناظر

۹ نماینده تام‌الاختیار رئیس قوه قضاییه

۱۰ رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

۱۱ رئیس سازمان تبلیغات اسلامی

۱۲ فرمانده نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

۱۳ رئیس سازمان بسیج

۱۴ دبیر ستاد ائمه جمعه

۱۵ دو نفر مجتهد به انتخاب شورای عالی حوزه‌های علمیه

۱۶ یک نفر مجتهد به انتخاب شورای عالی حوزه‌های علمیه

خواهران

۱۷ دبیر ستاد به انتخاب رئیس ستاد

تبصره ۱ اشخاص دیگر نمی‌توانند به جای اعضای ستاد در

جلسات شرکت کنند.

تبصره ۲ مصوبات ستاد توسط رئیس جهت اجرا به مبادی ذی ربط ابلاغ و در چارچوب این قانون لازم‌الاجرا است.

ماده ۲۰ ستادهای استانی و شهرستانی وظایف محوله در چارچوب این قانون را زیر نظر ستاد انجام می‌دهند.

اعضای ستاد استان عبارت‌اند از:

- ۱ امام‌جمعه مرکز استان به‌عنوان رئیس ستاد
- ۲ استاندار
- ۳ مدیرکل اطلاعات استان
- ۴ مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ۵ مدیرکل آموزش و پرورش
- ۶ رئیس یکی از دانشگاه‌های استان با انتخاب رئیس ستاد
- ۷ رئیس سازمان صنعت، معدن و تجارت استان
- ۸ دو نفر از نمایندگان مردم استان در مجلس شورای اسلامی به انتخاب مجمع نمایندگان استان به‌عنوان ناظر
- ۹ دادستان مرکز استان
- ۱۰ مدیرکل سازمان تبلیغات اسلامی استان
- ۱۱ رئیس شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی استان
- ۱۲ مدیرکل صدا و سیمای استان
- ۱۳ فرمانده ناجا در استان
- ۱۴ فرمانده ارشد سپاه در استان
- ۱۵ دبیر ستاد ائمه‌جمعه استان
- ۱۶ یک نفر از مدیران مدارس علمیه استان به انتخاب شورای حوزه‌های علمیه استان
- ۱۷ مدیر مدارس علمیه خواهران در استان

۱۸ دبیر ستاد به انتخاب رئیس ستاد

تبصره ستاد استان مسئولیت ستاد شهرستان مرکز استان را نیز بر عهده دارد.

اعضای ستاد شهرستان عبارت‌اند از:

۱ امام‌جمعه شهرستان به‌عنوان رئیس ستاد شهرستان

۲ فرماندار

۳ رئیس اداره اطلاعات شهرستان

۴ مدیر آموزش و پرورش شهرستان

۵ رئیس یکی از دانشگاه‌های شهرستان به انتخاب رئیس

ستاد شهرستان در صورت وجود

۶ مدیر اداره صنعت، معدن و تجارت شهرستان

۷ رئیس اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان

۸ نماینده یا نمایندگان شهرستان در مجلس شورای اسلامی

به‌عنوان ناظر

۹ دادستان شهرستان

۱۰ رئیس واحد خبر در شهرستان

۱۱ رئیس اداره تبلیغات اسلامی

۱۲ فرمانده انتظامی شهرستان

۱۳ فرمانده سپاه

۱۴ یک نفر از مدیران مدارس علمیه شهرستان به انتخاب

ستاد شهرستان در صورت وجود

۱۵ مدیر یکی از مدارس علمیه خواهران شهرستان به انتخاب

رئیس ستاد شهرستان در صورت وجود

۱۶ دبیر ستاد به انتخاب رئیس ستاد

تبصره ۱ هر یک از اعضای ستادهای مذکور باید شخصاً در جلسات حضور پیدا کنند.

تبصره ۲ مصوبات ستاد در چارچوب اختیارات موضوع این قانون توسط رئیس جهت اجرا به مبادی ذی ربط ابلاغ می شود که برای آنها لازم الاجرا است.

تبصره ۳ جلسات ستادهای موضوع این ماده و ماده (۲۰) این قانون با حضور اکثریت مطلق اعضا رسمیت می یابد و مصوبات آن منوط به رأی اکثریت مطلق حاضران است.

ماده ۲۱ دستگاههای اجرایی موضوع این قانون موظفاند گزارش عملکرد خود را در مورد چگونگی اجرای این قانون حداقل شش ماه یکبار به ستاد ارائه دهند.

ماده ۲۲ ستاد موظف است گزارش عملکرد سالانه خود را در هفته احیای امر به معروف و نهی از منکر به کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.

ماده ۲۳ علاوه بر استفاده از ردیف بودجه ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر جدول شماره (۱۷) - «کمک به اشخاص حقوقی غیردولتی موضوع جزء (۳) ردیف ۵۴۰ هزار جدول شماره (۹)» به دولت اجازه داده می شود از بودجه فرهنگی دستگاههای اجرایی ذی ربط موضوع این قانون به امر به معروف و نهی از منکر اختصاص دهد.

ماده ۲۴ دستورالعمل اجرایی این قانون توسط ستاد حداکثر ظرف مدت سه ماه پس از لازم الاجرا شدن این قانون تصویب و ابلاغ می شود.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام:

اگر امر به معروف و نهی از منکر نکنید

اشرار بر شما حاکم می شوند.

کلیهٔ اقلام چاپ این کتاب از جمله کاغذ آن،
از محصولات تولید داخل کشور است.

هزینهٔ چاپ و توزیع این مجلد توسط خیرین
احیاء امر به معروف و نهی از منکر تأمین شده
است و این نسخه وقف در گردش می باشد.
لطفاً پس از مطالعه در اختیار دیگران قرار دهید.

